

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

UHUD GAZVESİ

Ramazanođlu
MAHMUD SÂMÎ

 ERKAM
YAYINLARI

UHUD GAZVESİ

Küffârın Uhud Harbine Hazırlığı

Gazve-i Bedir'de Kureyş ordusu fena ve perişan bir halde bozularak, perâkende olarak Mekke'ye vardıklarında Safvân İbn-i Ümeyy ve İkrime bin Ebî Cehil ve Abdullah İbn-i Rebîa gibi babaları ve kardeşleri ölenler Ebû Süfyân'ın yanında toplandılar ve:

“Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- bizim büyüklerimizi öldürdü, bizleri kimsesiz bıraktı; şu kervânın kâr ve temettuu ile bize iâne ediniz de ondan intikâmımızı alalım” dediler.

Ebû Süfyân derhal muvâfakat edip sâir sermâye sâhiplerini de iknâ ettiler, kervandaki malları sattılar bire bir kâr oldu. Sermayesi olan ellibin altını sâhiblerine verdiler. Ellibin altın kadar da kâr kaldı. İşte bu kârdan yirmibeşbin altın ayırıp onunla Arabdan asker toplamak

üzere karar verildi. Fakat Bedir'de katledilen eşraf-ı Kureyşi yâdeyleyerek ve onlar için mersiyeler söyleyerek nâsı harbe teşvik ve tahrik etmek üzere nâtıklı bir kaç kimseyi vazifelendirerek bu işe ehemmiyet vermek istediler.

Bunun için Amr İbn-i Âs ve Hubeyretü'bnü Ebî Vehb ve İbn'ur-Rib'ıyy ve ebû Üzzetü'l-Cümehiyy intihâb olunarak kabâil içine gönderildi.

Her ne kadar ebû Üzze Bedir vak'asında esir edilip fi-mâ mâba'd ehl-i İslâm aleyhinde bulunmamak şartıyla meccânen afvedilerek serbest bırakılmış olduğundan bu vazifeyi kabulde tereddüt eylemiş ise de **Safvân**'ın ısrarı üzerine dayanamayıp ehl-i İslâm aleyhine halkı tahrik eylemeğe çalıştı. Ve bu sûretle Kureyş tâifesi Benî Mustalık, Benî Hevn İbn-i Hüzeyme ve Benî Hâris İbn-i Mustalık, Benî Hevn İbn-i Huzeyme ve Benî Hâris İbn-i Mustalık, Benî Hevn İbn-i Huzeyme ve Benî Hâris İbn-i Abd-i Menâf kabilelerinden ikibin kadar asker topladılar.

Ve üçbin neferden mürekkeb bir odu ile Mekke'den çıktılar ki; yediyüz zırlı ve ikiyüzü atlı ve üçbin develeri vardı.

Ordunun reisi Ebû Süfyan olup karısı Hind de beraberinde idi ki, babası Utbe ile kadeşi Velid ve amcası Şeybe'nin intikâmını almak için askerleri teşvik ve tahrik ederdi.

İkrime bin Ebî Cehil'in karısı Hâris İbn-i Hişâm'ın kızı olan Ümmü Hakim ve Hâris İbn-i Hişâm'ın karısı Velid İbn-i Muğîre'nin kızı (Fâtıma) Safvân İbn-i Ümeyye'nin karısı ve Mesûd-i Sakafî'nin kızı Râbita da kocalarıyla birlikte oldukları gibi Mus'ab İbn-i Umeyr'in kardeşi Ebû Uzeyr İbn-i Umeyr de anası Hannas ile berâber idi.

Bunlardan başka kanılar da var idi ki hepsi onbeş karı oldukları halde def çalarlar ve askeri gayrete getirecek şiirler okurlar idi.

Abbas İbn-i Abdi'l-Muttalib de Bedir'de felâkete uğradığından bahisle özür beyân ederek geri kaldıktan başka Kureyş'in bu hazırlık hareketine dâir bir mektup yazdı. Ve üç günde Medîne'ye ulaştırmak üzere Benî Gifar'dan ücretle bir sâif tutup gönderdi. Sâif gelip Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'i Kuba karyesinde bularak mektubu verdi. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- o mektubu Übey İbn-i Kâ'b -radiyallahu anh- Hazretlerine okuttu. Ve gizli tutulmasını emretti. Sonra Kuba karyesi eşrâfindan ve kibâr-ı ensârdan Sa'd İbni'r-Rebî -radiyallahu anh-'in hânesine gitti. Onunla mahremâne olarak bu keyfiyeti müzâkere eyledi. Sonra Medîne-i Münevvere'ye teşrif buyurdu. Ve Kureyş ordusunun ahvâlini tecessüs ve tahkik için Hubâb İbni'l-Münzir -radiyallahu anh- Hazretlerini gönderdi. O dahi çıkıp Medîne'ye bir konak mesâfesi olan Urayz denilen yerde Kureyş ordusunu gördü. Ve ahvâlini tahkik ederek Medîne'ye

gelip keyfiyeti Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e haber verdi.

Hubab İbni'l-Münzir -radiyallahu anh- hazretlerinin tahkikatı, Abbâs İbn-i Abdi'l-Muttalib'in tahrîrâtına tamâmiyle muvâfık geldi.

Hicret-i Muhammediyenin üçüncü senesi Şevval ayının ibtidâlarında Çarşamba günü idi. Kureyş ordusu Medine-i Münevvere hizâsına geldi.

Ve Cebel-i Uhud yanında Ayneyn denilen tepenin yanına kondu. Perşembe ve Cuma günleri orada kaldı.

Rasûl-i Ekrem'in Rüyası

Cuma gecesi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- rüyasında görmüş ki bir takım sığırlar boğazlanıyor. "Zülfikar" nâm kılıcın ucu kırılıp bir gedik peydâ olmuş ve arkalarına bir muhkem zırh giyip mübarek elini o zırhın yakasına sokmuş.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ferdâsi günü bu rüyasını ashâb-ı kiramına söyledi ve:

– *"Boğazlanan sığırlar, ashâbımdan katlolunacak zevâta ve kılıcımın ucundaki gedik de ehl-i beytimden birinin katl olunmasına işârettir. Ve muh-*

kem zırh da Medine demektir" diye tâbir eyledi.¹ "Şu hâle nazaran Medîne içinde durunuz, düşman içeri hücum ederse tedâfûî ve tahafuzî cenk ediniz" diye buyurdu. Ashâb-ı kiramdan bazıları da bu sûreti münâsib gördü.

Reisü'l-münâfikîn olan Abdullah İbn-i Ubeyy İbn-i Selül de bu re'ye bulundu. Ve Yâ Rasûlallah! Zamân-ı câhiliyette düşman zuhûrunda biz ne vakit çıkar isek mağlûb olur idik. Ve ne vakit Medîne'de kalıp da müdâfaa eder isek gâlib gelir idik" dedi.

Filvâkî, öyle tedâfûî hareket muvâfık-ı hal ve maslahat idi. Zirâ Medine'nin her tarafı binalar ve duvarlarla çevrilmiş ve geçit yerleri istihkâmlarla seddedilmiş olduğundan bir kal'a hükmünde olup Rasûlallah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in rüyasında gördüğü gibi bir kavî zırh mesâbesinde idi.

Binaenaleyh bir müddetcik Medine-i Münevvere'de sabr ü sebât olursa urbâna fütur gelerek bir kısmı savuşup gider idi. Ve Medîne üzerine hücum ettikleri takdirde içeriden ok atılarak bir çoğu telef edilebilirdi.

Ve Kureyş ordusuna zaaf gelip icâb-ı hale göre üzerlerine hücum ile muhârebeyi kazanmak kolay olurdu.

1. Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi. Cild/10 Shf/187

Meydan Cengi Talebi

Fakat Bedir gazâsında bulunmayan yeniler, şühedây-ı Bedr'in nâil olduğu derecâtı Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'den işitmekle o gazâda bulunmadıklarına son derecede müteessif olmalarıyla "ya Rasûlallah! Biz Allah'dan bu günü ister idik. Bizleri dışarı çıkar; düşmanlarımız ile göğüs göğüse cengedelim!" dediler.

Ashâb-ı kirâmdan bazıları da "Eğer çıkmaz isek düşman bizim za'fımıza ve korkaklığımıza hamlederek şımarır" diye çıkıp da meydana cenk zarûretini tercih ettiler.

Hazreti Hamza -radiyallahu anh- da gayet şeçî ve bahâdır bir zat olduğundan Medine'de kapanıp durmağa havsalaşı mütehammil olamadığı cihetle düşman üzerine çıkıp da hücum etmek isterdi.

Onun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- dahi çâresiz dışarı çıkıp meydan cengi etmek üzere karar verdi. Ve;

"Sabr u sebât eder iseniz bu kere de Cenâb-ı Hak bize nusret ihsân eder" diye buyurdu.

Cuma hutbesinde fezâil-i cihâdı beyân buyurdu. Ve ikinci namazını cemâtle edâ ettikten sonra Ebû Bekri's-Siddîk ve Ömerü'l-Fâruk -radiyallahu anhüma- Hazretleriyle berâber hücre-i mutahhâresine gitti. İki birlikde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in imâmesini düzelttiler. Ve elbise-i seferiyesini giydirdiler.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- birbiri üzerine iki zırh giydi. Ve Kılıncını kuşanıp yine onlarla berâber hücre-i mutahhâresinden dışarı çıktı. Sâir ashâb-ı kirâm da hep hazır olup ve avâlî karyeleri ahâlisi gelip kâffeten Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in çıkmasını beklemeye başladılar.

Askerlikde En Mühîm Vazife

Askerlikde en mühîm vazife, seraskerin emrine itâattir.

Halbuki askerliğin en mühim vazifesi, harekât-ı harbiyede seraskerin emrine tamâmiyle itâat ederek onun re'y ü tedbîrine aslâ karışmamaktır.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz tahaffuzî cengi tensib buyurmuş iken bâzı ashâbın O'nu dışarı çıkmaya mecbur etmeleri büyük bir hatâ idi.

Evs kabîlesinin reîsi ve Ensâr-ı Kirâmın en ulusu olan Sa'd bin Muâz -radiyallahu anh- ile Useyyid bin Hudayr -radiyallahu anh-:

– “Siz Rasûlullah'ı istemeyerek çıkmaya mecbur ettiniz . İşi O'na bırakmalı idiniz. O'na vahy gelir ve işin iktizâsını O sizden âlâ bilir” diye onları tevbih ettiler. Onlar da bu istediklerine nâdim oldular.

Ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hücre-i saadetlerinden çıktıkda:

- "Ya Rasûlallah! Biz senin emrine muhâlefet etmeyiz, dilediğini işle," dediler.

Fakat Rasûlullah! -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz onların ısrarı üzerine silâhlanıp atına binmek üzere olduğundan:

"Bir Peygambere silâhlandıktan sonra cenk etmeden dönmek yakışmaz!"² buyurdular. Ve hemen atına binip ordu-yı saâdet ile Medîne haricine çıktılar. İbn-i Ümm-i Mektum -radiyallahu anh- 'ı Medine'de ka-immakam bıraktılar.

Sa'd İbn-i Muaz ve Sa'd İbn-i Ubâde -radiyallahu anhüma- zırlı oldukları halde Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in önünde yürürlerdi. Uhud dağına doğru azîmet eylediler. Medine ile Uhud arasındaki mesâfe bir saatden azdır. Ancak o gün oraya kadar varmayıp yarı yolda Şeyhayn denilen mevkide gecelediler.

Usâme bin Zeyd ve Abdullah İbn-i Ömer ve Zeyd İbn-i Sâbit ve Ebû Saîdi'l-Hudrî gibi küçük çocukları buradan Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- geri çevirdi.

2. Tercid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi. Cild/10. Shf/187

O gece Muhammed İbn-i Meslemetü'l-Ensâfi -radiyallahu anh- Hazretleri elli nefer asâkir-i İslâmiyye ile ordu-yı saâdetin etrâfını dolâşmak üzere karakol vazîfesine çıktı.

Zekvân İbn-i Abdi'l-Kays -radiyallahu anh- hazretleri de gece ordu içinde dolaşıp Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in çadırını muhâfaza etmekte idi.

Seher vakti Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ordu-yı saâdet ile o mevkiden kalkıp Uhud dağına doğru hareket buyurdu. Yanında mevcûd asâkir-i İslâmiyyenin adedi bin kadar idi.

Münâfıkların Ordudan Ayrılması

Münâfıkların reisi olan Abdullah İbn-i Übey İbn-i Selül o nâzik zamanda nifâkını izhâr edip kendine tâbi olan üçyüz kadar münâfıkla ordu-yı İslâmdan ayrılarak geri döndüler. Onların böylece dönüp gitmesi Hazrec kabîlesinden Benî Hârise tâifesini ve Evs kabîlesinden Benî Seleme tâifesini de tereddüde düşürdü. Her ne kadar bu tereddüd, vesvese-i şeytâniyeden idiyse de Hâdi-i Mutlak -celle ve âlâ- Hazretlerinin hidâyeti erişti de bu iki tâife münâfıklara uymayıp ordu-yı saâdetle Uhud dağı eteğine vardılar. Ordü-yı Hümâyûnun mecmûu (700) yediyüz neferden ibâret kaldı. Onların da yalnız yüz neferi zırhlı idi.

Yalnız Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile Ebû Bürde -radiyallahu anh- Hazretlerinin birer atı olup asâkir-i İslâmiyyenin cümlesi piyâde idi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile asâkir-i İslâmiyye Uhud dağına arka verdi. Ve Medîne-i Münevvereye karşı saf olup durdu.

Müşrikler de İslâm ordusunun karşısındaki çorak yerde saf oldular. Kureyş sancağı öteden beri Abdü'd-Dâr İbn-i Kusay oğullarında olduğu gibi bu kere de (Abdü'd-Dâr) oğullarından Talha bin Ebî Talha Kureyş Ordusunun sancakdârı idi.

Sancakdarlar

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Hazretleri de muhacirîn sancağını yine Abdü'd-Dâr oğullarından Mus'ab İbn-i Umeyr -radiyallahu anh- Hazretlerine verdi.

Evs kabilesinin sancağı Üseyd İbn-i Hudayr -radiyallahu anh- hazretlerinin elinde ve Hazrec kabilesinin sancağı da Hubâb ibni'l-Münzir -radiyallahu anh- Hazretlerinin elinde idi.

Safvan İbn-i Ümeyye ile Amr İbn-i Âs dahi birer fırka kumandanı idiler.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de ordu-yı hümâyûnun ortasında Ebû Ubeydetü'bnü'l-Cerrâh ile Sa'd İbn-i Ebî Vakkas pişdâr ve Mıkdad İbn-i Âmir Demdâr ve Ukkâşe İbn-i Muhsan esedî sağ kol ve Ebû Mesleme İbn-i Abdü'l-Esed sol kola memur idiler. -Radiyallahu anhum ecmâin-.

Harbe Dâir Tenbiat-ı Nebeviyye

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Abdullah İbn-i Cübeyr -radiyallahu anh-ı ordu-yı hümâyûnunun sol tarafındaki Ayneyn denilen tepeden düşman süvarisinin hücum etmesi melhûz olduğundan elli nefer kemankeş ile süvârî hücumunu men için bu vâdînin ağzına memur eyledi ve buyurdu ki:

– “Düşman gerek gâlib gelsin ve gerek mağlûb olsun. Benden haber gelmedikçe siz buradan ayrılmayınız! diye kat'i emir verdi.

عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: جَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الرَّجَالِ يَوْمَ أُحُدٍ وَكَانُوا خَمْسِينَ رَجُلًا وَهُمْ الرُّمَاءُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ: إِنَّ رَأَيْشُمُونَا تَخَطَّفْنَا الطُّيْرُ فَلَا تَبْرَحُوا مِنْ مَكَانِكُمْ هَذَا حَتَّى أُرْسَلَ

إِلَيْكُمْ وَإِنْ زَأَيْتُمْونَا هَزَمْنَا الْقَوْمَ وَوَطَّنَاهُمْ فَلَا تَبْرَحُوا
حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْكُمْ

Berâ Bin Âzib -radiyallahu anhûma- der ki: Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Hazretleri Uhud gazasında piyâdelerin üzerine Abdullah bin Cübeyr'i kumandan tâyin etmişdi.

Elli neferden mürekkebe olan müfrezeye hitaben: "Sakin siz bu mevkinden ayrılmayıp burada devam ediniz. Hatta siz bizim cümlemizi katli ve mahv edilmiş, vücudumuzun etini kuşlar gelip kaplığını gözlemlenizle görmüş olsanız bile size haber gönderinceye kadar sakın bu mevkinizden ayrılmayınız ve şâyed düşman ordusunu hezimete dâcâr ederek cümlesini katledip onların cesedlerine ayaklarımızı basıp gezdiğimizizi görmüş olsanız bile yine ben size haber gönderinceye kadar bu mevkinizden sakın müfârakat etmeyiniz" diye tenbih buyurmuş idi.³

Ebû Dücâne'nin Kılıncı Alması

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- eline bir kılıncı aldı. Üzerinde Arabca "Korkaklıkda âr, ileri gitmekte şeref ve izzet var. Halbuki kişi korkaklık ile kaderinden kurtulamaz" diye yazılmışdı.

3. Zübdetü'l-Buhârî: 583.

– “Hakkını ifâ etmek şartıyla bu kılıncı kim alır?” buyurdu. Ashab-ı kirâmdan bazıları: “biz alırız” dediler ise de Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- iltifât etmeyip yine evvelki sözünü tekrar etti.

Nihâyet bahâdırân-ı ensârdan Ebû Dücâne -radiyallahu anh- Hazretleri: Ya Rasûlallah! Bu kılıncın hakkı nedir?” diye sordu.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- de:

– “Onun hakkı eğilip bükülünceye kadar düşmanın yüzüne vurmaktır” diye buyurdu.

Ebû Dücâne -radiyallahu anh- “O şart ile ben alırım” deyince Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- o kılıncı ona verdi. Ebû Dücâne -radiyallahu anh- meydan-ı harb-de dâima bî-pervâ seçirdip bir iltifât-ı mahsûsaya mazhar olunca hemen kılıncı çekip ileri yürüdü.

Bir Fâsık ve Bir Münâfık

Bu esnâda ise bir münâfık olan Kuzman ile bir mürted tarafından harb ve kıtâle mübâşeret olundu. Şöyle ki:

Evs kabilesinden Ebû Âmir Râhib denilen bir şahıs var idi ki: Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-’in nübüvvetle ba’sinden evvel teşrif buyuracağını haber vermiş olduğu halde -sallallahu aleyhi ve sellem- Efen-

dimizin Peygamber olarak gelmesi ile hasedinden nâşi küfür ve dalâlet yoluna sülûk etmiş ve Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'den ayrılarak elli kadar etbâ ile Mekke'ye gitmişti.

“Meydân-ı muharebede ben kavmime mülâki olur isem hepsi bana tabi olur” diye Kureyş içinde öğünürdü.

Halbûki: Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ona Ebû Âmir-i Fâsık diye lâkab vermiş olduğundan “fâsık” Ebû Âmir'i kavmi değil, hatta kendi oğlunun bile kabul etmesi ihtimâli yok idi.

Hatta bir gün Ebû Âmir, Evs kabilesine mukabil olan Araplar içine gelerek: “Ben Ebû Âmir'im” diye nidâ edince Evs kabilesi: “Bre fâsık herif” diye, ona sebettiler.

Ebû Âmir kendi kavminden böyle ummadığı bir muameleyi görünce; “Ben kavmimin içinden çıkalı onların fikirleri bozulmuş” diyerek Evs Kabilesiyle cidâle başladı.

Kuzman ise kadınlardan utanmış ve cenge pek ziyâde hırslanmış olduğundan herkesden evvel düşmana ok atarak kemâl-i şiddetle harbe başladı.

Ebû Âmir-i Fâsık da, firara mecbur olduğundan yanın da bulunan Hevâzin Kabilesi de ürküp geri döndüler. Nihâyet en gerideki safa kadar vararak orada dayandılar.

Kureyş Sancaktarlarının Katli

Bunun üzerine Kureyş'in alemdârı olan Talha bin Ebî Talha meydân-ı mübarezeye çıkıp er diledi.

Ali bin Ebî Talib -radiyallahu anh- Hazretleri ona karşı çıktı. Başına bir kılınc vurup kâfiri katli ve îdâm eyledi. Sonra Kureyş'in sancağını Osman İbn-i Ebî Talha tutmuşdu. Onu da Cenâb-ı Allah'ın arslanı Hamza bin Abdi'l-Muttalib -radiyallahu anh- Hazretleri kılınc ile kolundan yaraladı.

Derhal sancağı Nâfi bin Talha tuttu. Onu dahi Âsım bin Sâbit Ebî Eflâh ok ile vurup katletti. Derhal sancağı Hâris İbn-i Tâlha tuttuysa da Âsım onu da bir ok ile vurup düşürdü.

Kardeşi Külâb İbn-i Talha hemen sancağı eline aldı ise de Zübeyr ibni'l-Avvam -radiyallahu anh- Hazretleri hamle ederek onu öldürdü. Sonra birâderi Cülâs İbn-i Talha sancağı aldı. O dahi Talha bin Ubeydullah -radiyallahu anh- hazretlerinin elinde maktûl oldu.

El-hâsıl Abdü'd-Dâr oğullarından yedi nefer baba, oğul, birâder ve amca bu sancak altında düşüp kaldı. Sonra sancağı yine Abdü'd-Dâr neslinden Ertat İbn-i Şurâhbil aldı. Onu da Hazret-i Hamza katletmekle sancağı Şurâ' İbn-i Kâriz tuttu. Onu da ashab-ı kiramdan biri katletti.

Artık Abdü'd-Dâr oğullarından sancağı tutacak kimse bulunmadığından yine onların kölelerinden Savvâb nâm şahıs sancağı aldı. O da Kuzman'ın bir hamlesiyle telef oldu.

Ebû Câbir ve Hanzala'nın Şehâdetleri

Bu muharebede en evvel şehîd olan Ebû Câbir İbn-i Ömer İbn-i Hıram -radiyallahu anh- Hazretleridir.

Sonra kız kardeşinin kocası olan Amr İbn-i Cemûh -radiyallahu anh- ki muharebeye gelir iken "Ya Rab! Beni geri döndürme" diyerek Cenâb-ı Hak'dan rütbe-i şehâdeti niyâz etmişti. Duâsı kabul olunarak oğlu Hallâd İbn-i Amr ile berâber şühedâ zümresine lâhık olmuşlardır. -radiyallahu anhumâ-

Hanzala -radiyallahu anh- da Ebû Âmir-i Fâsık'ın oğlu olup reîsi'l-münafıkîn Abdullah İbn-i Ubeyy İbn-i Selûl'un hemşiresi Cemile'yi nikâhlayıp daha bir gecelik yeni güveyi idi ki babası mürted ve kayınbiraderi reîsi'l-münafıkîn olduğu halde kendisi dîn uğrunda hayatını fedâ eden yiğitlerden olmakla hemen kendisini düşman safı üzerine vurup içlerine saldırdı. Ta düşmanın başkumandanı olan Ebû Süfyân'ın üzerine vardı. Lâkin Şeddâd İbn-i Evs namındaki müşrik yetişip onu şehîd eyledi. -radiyallahu anh-

Ebû Dücâne -radiyallahu anh- Hazretlerine gelince: Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendi-

miz Hazretlerinden şart-ı mâlum ile o kılınç aldıktan sonra başına bir kırmızı sargı sardı. Ve önüne gelen müşrikleri kılınç ile vurup cerh ve telef ederek düşman safını yardı.

Hatta öte tarafa geçip Ebû Süfyân'ın karısı olan Hind'in yanına vardı. Hind ise diğer kadınlarla berâber geride def çalarak müşrikleri cenge teşvik ve tahrik eder iken Ebû Dücâne -radiyallahu anh- dalkılınç olarak bunların üzerine varınca Hind ne yapacağını şaşırıldı. Ve onu kurtarmak için kimse de yanına varmadı. Ebû Dücâne -radiyallahu anh- da "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kılınç ile böyle bîkes bir kadının başına vurmak lâayık değildir" diyerek geri dönüverdi.

O gün Ebû Dücâne -radiyallahu anh-'dan zuhûra gelen fevkalâde şecâat herkese hayret verdi.

Meydân-ı harbe çıkar iken bu niyetini:

أَنَا الَّذِي عَاهَدْتَنِي خَلِيلِي - وَنَحْنُ بِالسَّفْحِ لَدَى النَّخِيلِ
أَنْ لَا أَقُومَ الدَّهْرَ فِي الْكَيْوَلِ - أَضْرِبُ بِسَيْفِ اللَّهِ
وَالرُّسُولِ

"Ben ol merdim ki yâr-ı vefâ şîârımla nezd-i nahlistandaki sefh-i cebelde bulunduğumuz sırada Keyyul'da (yani sufûf-ı harbin gerisinde) bulunmamak üzere ahid-

leşmişimdir. Allah'ın ve Rasûlullah'ın seyfleriyle harb ve darb ederim" diye göstererek çalimli çalimli yürümeye başlamış.

-Sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de Ebû Dücâne'nin bu yürüyüşüne: "O yürüyüşü Hak Teâlâ, bu makamların gerisinde sevmes" buyurmuşlardı.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e düşman tarafından ok ve taş hücumları esnasında Ebû Dücâne -radiyallahu anh- kendisini siper ederek pek çok yerinden mecrûh olmuştur.

Başına sardığı o kırmızı sarığı Ebû Dücâne'nin meşheresi yani alâmet-i fârikası olmakla müşarünileyh "zü'l-meşhere" ünvanını almış ve ahyânen onu giydiği muharebelerde لَا تَبْقَى وَلَا تَذُرُ fehvâsınca ateş kesilmiştir. "Ebû Dücâne'nin sesi bir bölük askerdir" diye sitâyîş-i nebevîye mazhar olmuştur.

Bedir ve Uhud harbinde vesâir meşâhidde bulunmuştur.

Hazret-i Sultan-ı rûsul -sallallahu aleyhi ve sellem- Uhud Harbinden avdetinde Hazret-i Ali -radiyallahu anh-'ın kendi seyflerini Hazret-i Fâtîma -radiyallahu anha-'ya verirler iken mübâhiyâne: "Şu memdûh kılıncı al da kanını sil" dediğini Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz işiterek Hazret-i Ali -radiyallahu anh-'a hitaben buyurmuştur:

- "Bugün sen cidden kital etmiş olduğun gibi Simâk bin Hareşe - Yani Ebû Dücâne -radiyallahu anh- ve Sehl İbn-i Hunejf ve Hâris bin es-Sıma dahi cidden kital etmişlerdir.

Yani hakk-ı harbi ifâ eder vechile sâdikane ve cansiperâne cenk eylemişlerdir, diye sitâyîş buyurmuşlardır.

Ebû Dücâne -radiyallahu anh-: Yemame vakasında Müseylmetü'l-Kezzâb duvarla muhât bir bahçede kendini siper ederken "Beni duvardan içeri atın" diye bahçenin içine attırılmış, ayağı kırılmış olduğu halde harb edip kapıyı mücâhidlere açmış ve kendisi de şehîd düşmüştür. -radiyallahu Teâlâ anh-

Uhud'da Hamza bin Abdi'l-Muttalib -radiyallahu anh- da arslan gibi her ne tarafa hamle ve hücum ederse uğruna gelen müşrikler sürü halinde onun önünden savuşup kaçarlardı.

Müşriklerin matmah-ı nazarı ise Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'a zaferyâb olmaktı. Lâkin onun yanına varılmaz bir kükremiş arslan olduğundan ancak onu uzakdan vurup da düşürmenin çaresini ararlardı. Hatta Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Bedir Gazâsında öldürdüğü Tuayme'nin kardeşinin oğlu Cübeyr İbn-i Mut'im'in Vahşî namında Habeşî bir kölesi vardı. Harbe-endâzlıkta pek mâhir olmakla Cübeyr ona: "Eğer Hamza'yı öldürür isen azâd ol" demiş. Ve Hind dahi Vahşî'ye pek çok mükafatlar vad etmişti. Bunun

üzerine Vahşî, bir taş arkasından pusuya girip ve başka hiç bir kimseye bakmayıp sâdece Hazret-i Hamza'yı gözetmekte idi.

İslâm Askerinin Yağmaya Başlaması

Halbuki muhârebe pek ziyâde şiddet buldu. Ve Kureyş ordusu da fenâ halde bozuldu. Hatta geride müşrikleri teşvîk için def çalan Hind ile diğer kanlar paçaları sıvayıp Vâ-veylâ ederek dağa doğru firar etmeye başladılar.

Asâkir-i İslâmiye ise yağmaya koyuldular. Abdullah İbn-i Cübeyr -radiyallahu anh-'ın kumandasında bulunan kemankeş askerler bu hali görünce "Yoldaşlarımız gâlib oldu. Düşman bütün bütün bozuldu. Ne duruyorsunuz? Ganimet ey cemâat ganimet!" dediler.

Abdullah Bin Cübeyr'in Şehâdeti

Abdullah Bin Cübeyr -radiyallahu anh- da "Siz Rasûlullah'ın emrini unuttunuz mu?" diyerek yağmacılıktan men etdiyse de kemankeş askerleri dinlemeyip "Biz de biraz mâl-i ganimet alalım" diyerek dağıldılar.

Abdullah bin Cübeyr -radiyallahu anh- da yedi sekiz nefer sâdik arkadaşlarıyla emr-i Nebevîye imtisâl

ederek muhâfazasına memur oldukları mevkîde sebât edip kaldılar.

Kureyş ordusunun sağ kol kumandanı olan Hâlid bin Velid ise süvârî askeriyle o mevkîden geçip de Ordu-yı Hümâyûnun sol cenâhına hücum etmeyi bir kaç kere tasavvur etmişken kemankeşlerden sakınıp bu niyetini icrâ edememişti. Bu kere kemankeşlerin oradan dağıldıklarını görünce fırsatı ganîmet bildi ve ganîmet için dağılan kemankeşler üzerine şiddetli bir hücum eyledi. Onları çığneyerek Abdullah bin Cübeyr -radiyallahu anh-'ın yanına geldi. Ve yanında kalıp emr-i Nebeviye'ye imtisâlen ganimete koyulmayan ashab-ı kiram ile berâber Abdullah bin Cübeyr -radiyallahu anh-'ı da şehîd eyledi. -radiyallahu anhum”

Halid Bin Velid, o mevkîi zabtettikten sonra Ordu-yı Hümâyûnun sol cenâhında dolaşıp arka tarafından hücum ile ehl-i İslâmı şaşırttı. Ve içlerine azim bir tefrika düşürdü. Şöyle ki:

Hız. Hamza'nın Şehâdeti

Ehl-i İslâm gâlib olmuş iken vaziyet birden bire aksine dönüp gâlibiyet hali derhal mağlûbiyete munkalib oluverdi. O esnâda Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-önüne gelen müşrikini vurub dağıtmakta iken Sibâ' İbn-i Abdü'l-Uzzâ nâmındaki Kureyş müşriklerinden bir baha-

dır ona karşı durdu. Fakat Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- onu bir vuruşla düşürüp öldürdükten sonra dönüp de diğer tarafa yardım için koşarken Vahşî-yi Habeşî pusuda gözetmekte iken çıkıp harbesini attı. Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'ı vurup şehîd eyledi. Seyyid-i şühedâ olan Hamza -radiyallahu anh- sekiz nefer namdâr müşriki düşürdükten sonra kendisi de böylece Vahşî'nin harbesiyle şehîd oldu.

Vahşî bir aralık Hazret-i Hamza'nın yanına varıp karnını yardı. Ve ciğerini çıkarıp Hind'e götürdü. Hind de son derece sevindi ve aşırı hırsından dolayı hazretin ciğerini ağzına alıp çiğnedi. Üstünde başında olan hulliyâtı ve yanında olan mallarını şükrâne olarak Vahşî'ye verdi.

Bundan başka Mekke'ye avdetinde şu kadar altın daha ihsân edeceğini va'd eyledi. Ve sağ oldukça Vahşî'ye müteşekkiren beyitler söyleyeceğini de va'd etti.

Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'ın şehâdeti ehl-i İslâm hakkında bir büyük musîbet idi. Lâkin o halde kimsenin onu düşünecek vakti olmayıp herkes kendi başını kurtarmak kaygusuna düşmüştü. Çünkü Hâlid bin Velid'in kemankeşleri şehîd edip de geriden Ordu-yı İslâma hücum etmesi üzerine Ordu-yı İslâm inhizâma yüz tutmuşdu.

Şöyle ki: O esnâda "Arkanıza bakınız ey cemâat" diye bir ses işidildi. İleri seğırtmiş olanlar telâş ve dehşet ile geri döndüler. Ordu-yı Hümâyun'a bir kanşıklık ve ehl-i

İslâma şaşkınlık geldi. Arkalarındaki ehl-i İslâmı düşman zannederek üzerlerine hücumla başladılar.

Her ne kadar Ehl-i İslâm muharebe esnâsında birbirini tanımak için evvelce aralarında "öldür, öldür" tabiri ile birbirlerine işâret etmek vaz' olunmuşdu. Fakat şaşkınlık ile onu unuttular. Bu sûretle dotu düşmandan tefrik edemez oldular ve hemen birbirini kırmağa başladılar.

Bozulmuş olan müşrikler de toplanıp ve geri dönüp ehl-i İslâm üzerine hücum eylediler. İşte bu kargaşalıkta ensardan pek çok zâtlar mecrûh ve bazıları da telef oldu. -radiyallahu anhüm-

Kibâr-ı ashab-ı kiramdan Huzeyfe -radiyallahu anh-'ın pederi Yeman -radiyallahu anh- da bu sırada şehîd olmuşdur. Bu Yeman -radiyallahu anh- ile Sâbit İbn-i Vakş -radiyallahu anh- pîr-i fâni olup harbe elverişli olamaya-cağı mâlum olduğundan Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Hazretleri bunları Uhud gazasına gelirken geri çevirmek istemişdi. Lâkin ikisi de rütbe-i şehâdete nâil olmak için birlikte gelmek arzusunda bulduklarından taleplerine müsâade buyurulmuşdu. Bu kere ikisi de şehîd olarak muradlarına nâil oldular.

Rasûlullah'ın Yaralanması

Düşman müşrikler ise bu bozgunculuk vaziyetinden fırsat bulurak Fahr-i âlem -sallallahu aleyhi ve sellem-

Hazretlerinin üzerine hücumna başladılar. Ve etrafındaki cemâat-ı İslâmiyeyi dağıttılar. Nebiy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in üzerine pek çok oklar ve taşlar atmaya başladılar.

O sırada da Utbe bin Ebî Vakkas ki Sa'd İbn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anh-'in kardeşidir. -Bu hâin Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in dudağını yarıdı. Ve bir dişini kırdı.⁴ Abdullah İbn-i Kam'e nâm mel'un da mübârek yanağının üstünü yarıdı ve zırhının iki halkası kırılıp koparak bu yarılan yere batıp içeri girdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz kendi kanının yeryüzüne damlayıp da ondan dolayı kavmine azâb nâzil olmasın diye yüzünden akan kanları siler. Ve "Ya Rabbi! Kavmim câhildir. Sen onlara hidâyet et!" diye dua eyledi.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bir defasında Cibrîl-i Emîn'e suâl edip:

- Gökden indiğin vakitlerde sana hiç zorluk ve yorgunluk geldi mi? dedikde Cibril:

- Evet, dört yerde diyerek şunları izâh etti:

Birincisi: İbrâhim ateşe atıldığı zaman ben arşın altında idim. Cenâb-ı Hak bana:

4. Utbe İbn-i Ebî Vakkas hâininin neslinden gelen çocuklarının kâffesi ibreten ön dişleri gedik ve ön dişleri kırık olarak doğmuşlardır.

- Kuluma yetiş buyurdu, Ben yetişip:
- Bir ihtiyacın var mı? dedim, İbrâhim:
- Sana ihtiyacım yok! dedi.

İkincisi: İbrâhim bıçağı İsmâil'in boğazına koyduğu vakit yine arşın altında idim. Allah Teâlâ:

- Kuluma yetiş, dedi. Ben bir göz açıp yumacak kadar vakitte yetişip bıçağı ters çevirdim.

Üçüncüsü: Uhud günü küffar sana zarar verip ağı dişini kırdıkları zaman Allah Teâlâ:

- Kuluma yetiş, kanı yere damlamasın. Eğer Habîbimin bir damla kanı yere düşerse azametim hakkı yerden ne bir nebât, ne bir ağaç bitiririm! dedi. Ben de hemen iki elimle kanını tuttum sonra onu havada kaybettim.

Dördüncüsü: Yusuf kuyuya atıldığı zaman Allah Teâlâ:

- Kuluma yetiş! dedi. Ben yetiştim. Yusuf daha kuyunun dibine varmadan kuyunun alt tarafından bir taş alıp Yusuf'u onun üzerine oturttum.⁵

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. إِشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ فَعَلُوا

5. Râhu'l-Beyân: 3/311

بِنَبِيِّهِ يُشِيرُ إِلَى رَبَاعِيَّتِهِ إِشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى رَجُلٍ يُقْتَلُهُ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh- der ki: Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellern- Hazretleri Uhud Gazâsında kınılıp şehîd olan mübârek dendân-ı şerifine işâretle: "Allah Teâlâ'nın gazâbı Allah Teâlâ'nın Peygamberine şu muameleyi yapan kavim üzerine istidâd eyledi. Yine Allah Teâlâ'nın gadabı fi-sebîlillah Rasûlullah'ın katl eylediği kimse üzerine istidâd eyledi" ⁶ buyurdu.

Gerek Peygamber-i Zîşân'ın aleyhine muharebe ederek Peygamberin cerhine cür'et eden kavim ve gerek bir peygamber tarafından muharabede katledilen kâfir-ki Ubey bin Halef-Allahu Azimü's-şan'ın şiddet-i gazabına uğramış demek.

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: شَجَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا
نَبِيَّهُمْ فَتَزَلَتْ «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»

Enes -radiyallahu anh- der ki: Uhud Gazası günü Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellern- Hazretlerinin

6. Tecrid-i Sarîh Tercemesi. 10/208

re's-i saâdeti yaralandı. Mübârek başının derisi yarıldı. Ve mübârek ön dişi ile azı dişi arasında olan dendân-ı şerifi kırıldı. Mübârek yüzünün kanını siler ve “*Kendi peygamberinin vechini cerh eden bir kavim nasıl iflâh olabilir*” buyurur idi.

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ
Binaenaleyh kibel-i ilâhîden

“(Kullarımın) iş(in)den hiç bir şey sana âid değildir”⁷ âyet-i kerimesi nâzil oldu ki kâfirlerin, düşmanlarının ihlâk veya islâhı emrinde senin için bir şey yoktur. Mâlik-i Umûr Allah Teâlâ Hazretleridir. Dilerse onların tevbelerini kabul eder. Veya küfürlerinde ısrar ederlerse azâb eder. Zirâ onlar zâlimlerdir, demektir.⁸

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şehîd olan mübârek dişi; azı dişi ile ön dişlerinin arasında sağ tarafında ve alt damağında olan mübârek dişidir ki: Rebâiyye derler. Bu dişi şehîd eden ve mübârek alt dudağını yarayan Utbe bin Ebî Vakkas lâîn idi. Ve vech-i mübâreklerini taş ile cerh eden **İbn-i Kamie**⁹ lâîn idi. Bilâhare ikisi de helâk oldular. İbn-i Kâmie lâinin atmış olduğu taş Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in mübârek vech-i şeriflerine isâbetle re's-i saâdetlerinin muhafazası için iksâ olunan serpûş zırhın iki halkası mübârek yanağının

7. Al-i İmran: 128

8. Zübdetü'l-Buhârî; 10/199. s, 793. Tecrid-i Sarîh Tercemesi,

9. Bu ad Siyer kitaplarıyla Buhârî şerhlerinde Kamie. Kam'e Kamme Suretlerinde muhtelif şekillerde yazılmıştır. Kitabımızda Tecrid Tercemesindeki bu şekli tercih edildi.

göz altında olan ve elmacık diye tabir olunan yumru yere fenâ halde elmacığın içine batmış saplanmış idi.

Ebû Ubeyde bin Cerrah -radiyallahu anh- bu halkaları dişi ile çıkardı. Çıkarır iken kendisinin iki dişi düştü. Ve yerinden çıkan kanı Ebû Saîdi'l-Hudrî -radiyallahu anh-'ın pederi Mâlik bin Sinân -radiyallahu anh- emdi ve yuttu. Bundan haberdar olan Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretleri:

"Benim kanım kanına karışan kimseye cehennem ateşi dokunmaz" buyurdu.

Müşriklerin Hücumu

O esnada müşriklerin bir fırkası Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- üzerine hücum edince Hazret-i Ali -kerremallahu vecheh- karşı çıkıp onların reisi olan Hişâm bin Ümeyyetü'l-Mahzûmiyi katledince arkadaşları firar etti.

Sonra tekrar bir fırka ile Amr İbn-i Abdullah Cumahî hücum edip Hazreti Ali -radiyallahu anh- onu da katledince artık arkadaşları firara yüz tuttu.

Sonra yine diğer bir fırkanın hücumunda Hazret-i Ali -kerremallahu vecheh- onların da reisi olan Bisr İbn-i Mâlik Âmiri'yi de katletmekle artık diğerleri de savuşup gittiler.

Elhasıl Hazret-i Ali -radiyallahu anh- o gün düşmanların gözünü korkuttu. Ve amcası Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- gibi Cenâb-ı Allah'ın bir arslanı olduğunu harb meydanında isbât eyledi.

Nesîbe Hatun'un Bahadırılığı

O esnâda Ümm-i Umâre diye mâruf olan Nesibe Hâtûn da meydâna çıkıp gayet merdâne cenk ediyordu. Bu Nesibe -radiyallahu anhâ- Mâzin İbn-i Neccar evlâdından olan Ka'b'in kızı ve ensârdan Zeyd İbn-i Âsim'in zevcesidir.

Hicretten mukaddem Mekke'ye gidip Akabe'de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bey'at edenlerdendir. Uhud harbinde kocası ve iki oğlu ile beraber bulunup bahadırılığını yâr ve ağyara beğendirdi ve nice bahâdır erleri utandırdı.

Hatta Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz üzerine hücum eden fedâilerden bir süvarinin ayağını kılıncı ile kalem-vârî ayırdı. Ve atından aşağı düşürüp öldürdü. Kendisi de bîr kaç yerinden yaralanıp kanları akar iken bî-pervâ kocasını ve oğullarını cenge teşvik ve teşcî' eylerdi.

Düşman her ne taraftan Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in üzerine hücum etse hemen kocası ve oğullarıyla yetişip müdâfaa ederdi. Bu fedakârane

hizmeti üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

“Ya Rabb! Bunları bana cennetde refik eyle” diye dua buyurdu.

Bu sırada o mel’ûn İbn-i Kamie “Bana gösteriniz; ya o, ya ben” diyerek Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz üzerine hamle ve hücum ettikde Nesibe Hâtûn -radiyallahu anhâ- ona karşı çıkdı. Üç kere İbn-i Kâmie'ye kılıç çaldı. Lâkin mel’ûn birbiri üstüne iki zırh giymiş olduğundan kestiremedi.

İbn-i Kâmie ise kılıç ile Nesibe Hâtûnun omuzunu yaraladı. Ve alemdâr-ı Nebevi olan Mus’ab bin Umeyr -radiyallahu anh- zırhını giydikde Rasûl-i Ekrem’e benzediğinden İbn-i Kamie onu Rasûl-i Ekrem zannıyla vurup şehîd eyledi.

Onun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- livâ-i şerifi Hazret-i Ali -radiyallahu anh-’a verdi.

Ve üzerine gelen düşmanların yüzünü geri çevirdi.

Rasûlullah Şehîd Oldu Şâibesi

İbn-i Kamie ise hemen Ebû Süfyân’ın yanına vardı. “Muhammed’i öldürdüm” diye -sallallahu aleyhi ve sellem- müjdeledi. Müşrikler güruhu fevkalâde memnun

oldu. Bu havadis asker içine yayıldı. Ve dağ üzerinden yüksek ses ile “Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- katl olundu” diye bağırdı. İşte bu havadis ehl-i İslâmı bütün bütün şaşırttı ve tarif olunmaz derecede ye’s ve hayrete düşürdü.

Müşrikîn güruhu ise peyderpey Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-’in- üzerine hücum ile yanındaki cemiyyeti İslamiyeyi dağıttılar ve her taraftan onu ihata ettiler.

İşte o vakit Cebrail ve Mikâil -aleyhimes selam- insan sûretine girip Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in yanında durup O’nu muhafaza ettikleri ve o halde Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- eline bir çok taş alıp düşmanların üzerine atmakla savuşup gittikleri mervîdir.¹⁰

Asâkir-i İslâmiye ise Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-’i göremeyince katl olunduğu havadisini de işitdiklerinden ne yapacaklarını şaşırdılar. Cümlesi perakende ve perişan ve medhûş ve şaşırmış oldukları halde kaza ve belâ oklarına sînelerini siper ederek işin neticesini gözetmekte idiler. İçlerinden bazıları madem ki Rasûl-i Ekrem katl olunmuş. Biz de başımızın çaresine bakmalıyız” diyerek bir takımını dağılıp dağlara çekildiler. Birazı da dönüp Medine’ye kadar gittiler.

10. Tecrid-i Sarih Terc. 10/104 Buhari.

O vakitte Enes bin Mâlik -radiyallahu anh-'ın amucası Enes bin Nadr -radiyallahu anh-

“Ey cemaât-i müslimin! Muhammed katl olundu ise Tanrısı bakîdir. Dîn-i mübin uğruna cenk edip de şehîd olarak ona kavuşmak istemez misiniz?” diyerek asâkir-i İslâmiyeye cesaret vermiş ve kendisi de şehîd oluncaya kadar cenk etmiştir.

Ashâb-ı Kirâmın Toplanması

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- o halde, sabit kadem olarak aslâ yerinden kırmıdamadı.

Kibâr-ı ashâb-ı kirâmdan bâzıları da pervâne gibi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in etrafında dolaşır oldukları cihetle derhal O'nun başı ucuna toplanıverdiler.

Bunlar da muhacirînden Ebû Bekr, Ömer, Ali, Abdurrahman İbn-i Avf, Sa'd İbn-i Ebî Vakkas, Zübeyr İbn-i Avvam, Talha İbn-i Ubeydullah, Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrah ve Mikdad -radiyallahu anhüm- ile, ensardan dahi Ebû Dücâne, Hubab İbn-i Münzir, Asim İbn-i Sabit, Haris İbnü's-Simme, Sehl İbn-i Huneyf, Sa'd İbn-i Muâz, Useyyid bin Hudayr, Sa'd İbn-i Ubâde ve Muhammed bin Mesleme -radiyallahu anhüm- Hazerâtı idiler.

Tûfân-ı belâ içinde dümensiz gemi gibi dolaşan ashâb-ı kirâmdan Kâ'b İbn-i Mâliki-Hazrecî -radiyallahu

anh- karşidan Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'i gördü ve etrafındaki ashâb-ı kirama haber verdi. Hemen birer ikişer Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yanına geldiler. Ve otuz nefere baliğ oldular. Daha sonra diğer asâkir-i İslâm da gelip toplanmaya başladılar.

O esnada Ziyâd İbnü's-Seken -radiyallahu anh- dahi ensârdan ondört nefer fedai yiğitlerle gelip Huzûr-i Nebvî'de isbât-ı vücûd eylediler.

Müşrikîn gürûhu ise kâh Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ok ve taş atarlar, kâh takım takım üzerine hücum ederlerdi.

Ebû Dücâne -radiyallahu anh- da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in üzerine kapanıp düşmanın oklarına ve taşlarına kendisini siper eylerdi. Bu cihetle pek çok yerinden mecrûh oldu.

Hazret-i Talha -radiyallahu anh- dahi kendisini siper ederek Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'i muhafaza eder iken bir şiddetli darbe ile yarananıp çolak kaldı.

Sa'd İbn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anh- dahi huzur-ı Nebvî'de ok atar idi. Şöyle ki: Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ona dua ederek ok verip o atardı. O gün Sa'd İbn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anh- düşmana karşı bin ok attığı mervîdir. Sallallahu aleyhi ve sellem:

“*Babam ve anam sana feda olsun remyeyle,*” buyurdu.¹¹

Ali -radiyallahu anh-'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in babasını, anasını Sa'd İbn-i Ebî Vakkas'dan başka bir kişiye feda ettiğini söyleyerek hattab ettiğini işitmedim. Fakat Uhud günü Sa'd'e:

– *Ey Sa'd! Babam, anam sana feda olsun. Düşmana ok at*” dediğini işittim.

Bu sırada müşriklerin bir fırkası yine şiddetli bir hücum edince Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- “Bunlara kim karşı çıkacak” diye sordu.

Ziyad İbnü's-Seken -radiyallahu anh- “Ben çıkarım Ya Rasûlallah!” diye cevap verdi. Ve kendisinin fedaî arkadaşları ile beraber karşı çıkıp cümlesi şehîd oluncaya kadar dövüştüler. -radiyallahu anhüm-

Ziyad İbnü's-Seken kılınç ile yaralanıp yere düşünce Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emriyle ashab-ı kiramdan bazıları yetişip onu kaldırdılar. Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onu kucağına aldı. Ve son nefesinde Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Hazretlerinin mübarek yüzüne bakarak can verip rûh-ı âlileri cennet-i ulyâya revân oldu, -radiyallahu anh-.

11. Buharî, Tecrid-i Sarîh Terc. 10/195

Mansıb-ı Nübüvvetden sonra şehâdet rütbesinin fevkinda bir mertebe yoktur. Fahr-i Âlem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kucağında can vermek ise pek büyük bir meziyettir.

Berâ -radiyallahu anh-'den şöyle rivayet edilmiştir. Uhud harbinde yüzü demir zırh ile örtülü bir kişi geldi de:

– Ya Rasûlallah! Hemen harb edeyim de sonra mı müslüman olayım? diye sordu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de:

– “Müslüman ol, sonra harb et” buyurdu. O da hemen müslüman oldu. Sonra dövüştü. Nihayet şehid oldu.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

عَمِلَ قَلِيلًا وَأَجَرَ كَثِيرًا

“Az işledi çok kazandı” buyurdu.

Buhari Şârihi Uhud harbinde şehid düşen bu kahramanın Eşhel oğullarından “Amr İbn-i Sabit” olduğunu söylemiştir.

Bu aziz şehid Cenâb-ı Allah'a bir kere olsun ibâdet edemeden cennete girmiştir.

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-: Bu garibeyi bilmece şeklinde sorarak "Haydi bir kişi bildiriniz ki o adam bir kere olsun namaz kılmadan ve Hakk'a secde etmeden cennete girmiş olsun?" diye sormuş! Bilinmeyince: Hâ! İşte o "Amr İbn-i Sabit'dir" der imiş.

Amr İbn-i Sabit "Asram" namıyla yâd edilir imiş ki (seyf-i sârim), keskin kılıç demektir.

Vehb İbn-i Kâbus El-Müzenî -radiyallahu anh- ile birader-zâdesi Haris İbn-i Akb -radiyallahu anh- Uhud vak'asından haberdar olmadıkları halde mücerred Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'i ziyaret için Cebel-i Müzeyne'den kalkıp Medine'ye gelmişler iken Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Uhud Gazasına teşrifini haber alınca derhal Medine'den çıkıp Ordu-yı Hümâyuna geldiler. O vakitte ise daha yeni Asakir-i İslâmiye münhezim olmuş idiğinden hemen harb meydanına girip merdâne cenge başladılar. İşte o vakit Vehb -radiyallahu anh-'den görülen mertlik ve bahadırılık doğrusu her iki taraf askerlerine de hayret verdi. Hatta iki defa Rasûl-i Ekrem -Sallallahu aleyhi ve sellem-'in üzerine hücum eden fırkalara karşı çıkıp düşmanları geri çevirdi. Sonra yine üçüncü bir fırkanın hücumunda Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-: "Ya bunlara kim karşı çıkacak?" diye sordu. Vehb İbn-i Kâbus -radiyallahu anh- "Yine ben ya Rasûlallah!" diye cevap verdi.

Fahr-i Kâinat aleyhi efdalü's-salâvat Hazretleri Vehb'in bu sözünden memnun olarak "Ya Vehb! Kalk ve cennet ile mübeşşer ol!" diye buyurdu.

Vehb'in aksâ-yı emeli ise huzûr-i Nübüvvetde şehâdet rütbesine nail olmak idiğinden o fırkaya karşı vardı. Ve onu da vurup geri çevirdi. Ve fakat kendisi de şehîd olarak muradına erdi. -radiyallahu anh-

Sonra Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Vehb'in cenazesi yanına vardı. Ruhuna selâm ve dua ettikten sonra: "Ben senden hoşnudum" buyurdu.

Onun için **Ömerü'l-Fâruk** -radiyallahu anh- "Kâbus oğlu gibi ölmeyi canıma minnet bilirim" der idi.

Medine'de **Muhayrik** namında hem ehl-i ilim ve fazilet ve hem de gayet zengin bir yahûdi var idi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kütüb-i semâviyede mezkûr olan Nebiyy-i ahir-zaman olduğuna inanmış idi.

Fakat birden bire kendi dindaşlarından ayrılıp da İslâm'ını izhâr edemiyordu.

Uhud Gazası günü diğer rüesâ-yı Yehûdun yanına gidip "kütüb-i semâviyeye nazaran bugün Uhud'da cenk ve cihâd eden zat-ı şerifin Nebiyy-i ahir zaman olduğuna

şübhe yoktur. Ona yardım etmek üzerimize farzdır” demiş ise de Yahudiler de “Bugün yevm-i sebttir. Bir işe yapışamayız. Muharebeye nasıl gidelim?” demişler: Muhayrik da “O’nun şeriâti, yevm-i sebt resmini nesh etti kalkınız gidelim. O Nebiyy-i Zîşâna yardım edelim” demiş ise de dinlememişlerdi. Muhayrik de dayanamayıp İslâm’ını ilân ederek huzûr-ı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e geldi. “Ya Rasûlallah! Eğer ben şehîd olur isem, malımın cümlesini cihâd yoluna sarf et” diye vasiyyet eyledi. Sonra kendisi müşriklerle harb etmek üzere ortaya çıktı ve merdâne cenk ederek şehîd olup dâr-ı cennete kavuştu.

İşte onun hakkında Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- “*Muhayrik Yahûdi milletinin hayırlısıdır*” buyurdu -radiyallahu anh-.

Yine o sırada müşriklerden Osman İbn-i Muğîretü’l Mahzûmî, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-’in üzerine at sürdü. Ebû Âmir-i Fâsık’ın Ehl-i İslâmı düşürmek için evvelce kazmış olduğu kuyuya düşüverdi. Derhal Haris İbnü’s-Simme -radiyallahu anh- yetişti ve kılıncı ile o mel’ûnu vurup öldürdü. Silâh ve atını alıp götürür iken Ubeyd bin Âmirî geriden yetişti. Ve Hâris’in omuzunu yaraladı. Lâkin Ebû Dücâne -radiyallahu anheri taraftan saika gibi yetişti. Ubeyd’i derhal vurup idam eyledi.

Müşriklerin kemankeşlerinden Hayyan İbni’l-Araka ile Mâlik İbn-i Zübeyr yakın bir yerde taş arkasına sak-

lanıp ok atarak ashab-ı kiramı iz'âc etmekte idiler. Hatta Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in azâdhisı Ümm-i Eymen -radiyallahu anha- gazilere su ulaştırır ve yaralılara bakar iken Hayyan bir ok atıp az kaldı ki biçâre hâtûnu öldüreyazdı. Onun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Sa'd bin Ebî Vakkas -radiyallahu anh-'a bir ok verdi. "At, yâ Sa'd! Allah Teâlâ rast getire" buyurdu.

Sa'd İbn-i Ebî Vakkas dahi attı. Ok isabet etti. Hayyan yıkılıp derhal can verdi.

O sırada Mâlik İbn-i Züheyr de ok atmak üzere yılan gibi başını taş arkasından, çıkarır çıkarmaz. Hazret-i Sa'd ona da bir ok attı. Onu da başından vurup öldürdü.

Elhâsıl düşman her ne taraftan hücum ettiyse Ehl-i İslâm'dan fedâî bahâdîrlar fevkalâde cesaretle karşıladılar.

Artık müşrikler arzu ettikleri gibi kuvve-i İslâmiyeyi tamamiyle mağlûb edemeyeceklerini anladılar. Bu sûretle muharebe çarpışmaları biraz tavsadı ise de ashab-ı kiram öyle açık bir mahalde muhâtaralı bir yerde durmayı münasib görmeyip Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ile beraber me'men vadiye girdiler ve Cebel-i Uhud'a arka verdiler.

Übey İbn-i Halef'in Helâki

Rüesâ-yi Kureyş'den ve Dîn-i İslâm'ın büyük düşmanlarından olan Übey İbn-i Halef Mekke'de bulunduğu sırada Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e tesadüf ettikde "Ya Muhammed! -sallallahu aleyhi ve sellem- bir at besliyorum. Onun üstünde iken seni vurup öldüreceğim" deyince Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- de ona "İnşaaallahu Teâlâ sen onun üzerinde iken ben seni öldürürüm" buyurmuş idi.

Übey İbn-i Halef, Bedir'de esir olup bedel itâsıyla kurtulmuşken uslanmayıp yine o sözü tekrar eder imiş.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bu kere "Übey İbn-i Halef'den ben emin değilim. Şâyed ki arkadan hücum edecek olursa beni ağâh ediniz" diye ashab-ı kiramına tenbih eylemiş idi.

Nagâh bu sırada Übey İbn-i Halef nara atıp "ya sen ya ben" diyerek dolu dizgin Rasûl-i Ekrem'in üzerine hücum edince ashab-ı kiramdan bâzıları onu karşılamak istedi ise de Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- "Dokunmayınız" diye buyurdu. Eline bir harbe alıp attı. Onu vurup attan düşürdü. Melûnun bir eğe kemiği kırıldı. Hemen feryâd ederek: "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- beni öldürdü" diyerek kavminin yanına kaçdı. Ebû Süfyan bakıp gördü ki beresi var ise de yarası yok. Kan akmıyor. "Beyhude telâş edersin bir şey yoktur" diye tesellî etti. Übey İbn-i Halef de "mukaddemâ Mu-

hammed -sallallahu aleyhi ve sellem- bana, ben seni öldürürüm der idi. Filvaki öldürdü. Çünkü bu darbeden benim için kurtuluş yoktur" dedi. Vakia dönüp Mekke'ye gider iken öküz gibi bağırarak yolda helak olmuştur.

İbn-i Kamie Mekke'ye avdet edip bir kaç gün sonra dağa gittiğinde Cenâb-ı Allah'ın emriyle ona bir beyaz keçi musallat olup boynuzlarıyla süserek onu öldürmüştür. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-, Utbe İbn-i Ebî Vakkas'a da "yılımı tekmil etmesin" diye beddua eylediğinde o dahi şenesi içinde helak olarak canı cehenneme gitmiştir, -lânetullahi aleyhim-

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ashâb-ı kirâmiyle Cebel-i Uhud vadisine gidip toplandılar. Müteferrik olan Ehl-i İslâm da oraya gelip barındılar. Hazret-i Ali -radiyallahu anh- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e su getirip yüzünü yıkadı. Ve abdest alıp öğle namazını kıldı.

Hindin Şühedâya Yaptığı

Hind ise diğer yoldaşları olan Kureyş karılarıyla meydanı hâli bulunca gelip şühedânın burunlarını ve kulaklarını vahşiyane kescdiler. Ve onlardan bilezikler ve gerdanlıklar yaptılar.

Ebû Süfyan da Cebel-i Uhud'un o vadisinde bir cem'iyet-i İslâmiye peydâ olduğunu görünce onları da-

ğıtıp mahvetmek maksadiyle müşriklerden bir fırka ile başka yoldan onların üst tarafına çıkmak istedi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- “Ya Rabbi! Artık oraya çıkamasınlar” diye dua etti. Ve duası müstecâb oldu. Ebû Süfyan ne kadar çabaladıysa da yukarı çıkamadı.

Ebû Süfyan’ın Suâli

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-’in duâsı berekâtıyla artık tûfân-ı harb ve fitneye sükûnet geldi.

Fakat Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in sağ olup olmadığına Ebû Süfyan’ın şüphesi olduğundan onu anlamak istedi. Binaenaleyh o cem’iyyet-i İslâmiyeye hitaben üç kere:

İçinizde Muhammed var mı? diye sordu.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ashab-ı kirama: “*susunuz cevab vermeyiniz*” diye buyurdu.

Ebû Süfyan üç kere: “Ya içinizde Ebû Bekir var mı?” diye çağırdı. Yine ses çıkmadığından üç kere de: “Ömer İbnü’l-Hattab var mı?” diye bağırdı.

Ondan da bir ses çıkmayınca artık Ebû Süfyan diğer ashab-ı kiramı sormadı. Çünkü dîn-i İslamın kıyamı ancak onlarla olduğunu kati kanaatle bildiğinden başkalarını

arayıp sormaya lüzum görmedi. Ve hemen dönüp kendi kavmine: "Eğer sağ olsalar elbette cevap verirler idi. Bunların üçü de vefat etmiş. Ve artık iş bitmiş" dedi.

Hazret-i Ömeru'l-Faruk -radiyallahu anh- artık Ebû Süfyân'ın bu sözüne dayanamayıp: "Allah'ın düşmanı! Yalan söyledin, saydığın zâtlar hep sağdır, yarın sana zarar verecek kuvvetlerimiz bakidir" dedi.

Ebû Süfyan: "Muharebe nöbetledir. Bugün Bedir gününe bedeldir" dedi.

Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- "Evet, ama berâber değiliz. Zira bizim maktullerimiz cennetde ve sizin maktulleriniz cehennemdedir" dedi.

Ebû Süfyan:

- "Âli ol Hübel, azîz ol Hübel" diyerek Kabe'de, en büyük put olan Hübel nâmına teşekkür etti. Ebû Süfyan Uhud hurbine gitmezden evvel Hübel'in yanına gitmiş, "gideyim mi, gitmeyeyim mi?" diye kur'a atmış "evet" çıkmış ve bu galebeyi Hübel'den bilerek teşekkür etmişti.

Zübdetü'l-Buhârî'de Berâ bin Âzib -radiyallahu anh- der ki: Sonra Ebû Süfyan: "Ey Hübel sen âli ol" diye nazmen şiir okumaya başladı. Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ashab-ı kiramına hitaben: "Ebû Süfyan'ın bu sözüne karşı cevâb vermeyecek misiniz?" buyurdu. Ashâb-ı kiram da "Ya Rasûlallah ne diyelim?" dediler.

Onun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emriyle Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-:

– “Allah a'lâ ve ecell” dedi.

Ebû Süfyan:

– “Bizim Uzzâ'mız var sizin Uzzâ'nız yok” diyerek

Uzza ile mübâhât eyledi. Hazret-i Ömer de:

– “Allah bizim mevlâmızdır. Sizin mevlânız yoktur.” dedi.

Ebû Süfyan:

– “Berî gel ya Ömer” dedi. Hazreti Ömer de Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den izin alıp biraz ileri geldi.

Ebû Süfyan:

– “Yâ Ömer, Allah için doğru söyle biz Muhammed'i katl ettik mi?” diye sordu.

Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- da:

– “Yok vallahi. Rasûl-i Ekrem şimdi senin söylediğin sözleri işitiyor” diye cevap verdi.

Bunun üzerine Ebû Süfyan:

– “Ben sana İbn-i Kamie'den daha ziyâde inanırım dedi. Sonra Ebû Süfyan dönüp gidecek oldukça; “Gelecek sene sizinle Bedir'de buluşalım” dedi.

Hazret-i Ömer -radiyallahu anh- da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in emri ve talimi ile:

“İnşâallah” dedi.

Müşrikler gâlib gelmiş iken Cenâb-ı Hak Azze ve Celle onların kalblerine korku verdi. Hemen muharebeden feragat ederek Mekke yolunu tutup geri gittiler.

Sa'd Bin Rebî'in Şehâdeti

O vakit Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- “Acaba Sa'd İbni'r-Rebî ne haldedir? Şühedâ arasında mıdır? Yoksa yaralılar içinde midir? Ona doğru oniki kargı ile hücum olduğunu gördüm.” diye buyurdu. Ve onu arayıp bulmak için Muhammed İbn-i Mesleme -radiyallahu anh-'ı gönderdi.

O dahi şühedânın olduğu mahalle vardı. Bîr kaç kere Ya Sa'd İbni'r-Rebî, diye çağırıldı. Bir ses çıkmadı. Sonra, tekrar Rasûlullah beni sana gönderdi ya Sa'd deyince zayıf bir ses ile “Ben ölümler içindeyim” diye cevap verdi.

Muhammed bin Mesleme onu şühedâ arasında bulup gördü ki pek çok kılınc kargı ve ok yaralarıyla cismi delik deşik olmuş ve hâlet-i nez'a gelmiş. O halde Sa'd İbni'r-Rebî -radiyallahu anh- gözünü açdı ve Muhammed bin Mesleme'ye hitaben:

“Rasûlullah’a benim selâmımı tebliğ eyle ve söyle ki ben cennetin kokusunu duyuyorum. Kavmime de benden selâm eyle ve söyle ki, kirpikleriniz kımladıkça Peygamberinize ihlâs hususunda indallah mazur olamazsınız!” dedi. Ve derakab teslim-i ruh etti. -radiyallahu anh-

Sa’d İbni’r-Rebî -radiyallahu anh- Akabe’de Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-’e bey’at eden kibâr-ı ashâb-ı kiramdan olup Sa’d İbn-i Zürâre -radiyallahu anh-’dan sonra ensârın ulusu o idi.

Muhammed İbn-i Mesleme huzûr-ı Nebeviye gelip Sa’d’ın selâmını ve kelâmını tebliğ ettikte Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– “Ya Rab! Sen Sa’d İbni’r-Rebî’den razı ol” diye dua etti.

Rasûlullâh -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bilâhare şehîdleri muayene buyurdu.

Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-’ı gördü ki burnu ve kulakları kesilmiş karnı yarılmış cismi parça parça edilmiş. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- bundan o kadar mahzun ve mükedder oldu ki hiç bir vakitte o mertebe müteessir olduğu görülmemişdi.

O vakit Cibril-i Emin nazil oldu. Ve Hazret-i Hamza’nın göklerde “Allah’ın arslanı ve Rasûlullah’ın arslanı” diye yazılmış olduğunu haber verdi.

Şurası garibdir ki, o gün sabahleyin Abdullah İbn-i Cahş ile Sa'd İbn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anhüma- bir kenara çekilip Cenâb-ı Hakk'a dua etmişler; Sa'd İbn-i Ebî Vakkas:

– “Ya Rab! Bir büyük düşmana rast gelip cenk ederek ona gâlib ve muzaffer olayım” demiş, Abdullah İbn-i Cahş da ona “Âmîn” dedikten sonra:

– “Ben de bir büyük düşmana rast gelip cenk edeyim. Ve nihayet şehid olayım. Burnum ve kulaklarım kesilsin. Yarın rûz-i cezada Allah Teâlâ Hazretleri bana burnun ve kulakların nerede kesildi deyince: Ya Rab! Senin Rasûlün yolunda kesildi diyeyim” diye dua etmiş.

Bu kere şühedânın muayenesinde Sa'd İbn-i Ebî Vakkas -radiyallahu anh- Abdullah İbn-i Cahş'ı o halde görünce teaccüb eylemiştir. Her ikisinin duası da min-tarafillah kabul buyurulmuştur.

Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'den iki yaş büyük idi. Abdullah İbn-i Cahş da o vakit kırk yaşını mütecaviz idi.

Ensar-ı kiramdan Ebû Câbir -radiyallahu anh- da o kadar parça parça edilmiş idi ki güç hal ile parmaklarından bilinebildi.

Nu'man İbn-i Kavkıl Bedir gazasında bulunup, Uhud'da şehîd düşenlerdendir. **Begavî**'nin rivayetine göre Uhud günü Kavkıl:

- Ya Rab! Senin mukaddes adına and ederim ki: bu gün ben cennetteki yüce makamıma ayak basmadıkça güneş batmayacaktır, demiş ve hakikaten o gün şehîd rütbesine nail olmuştur.

İbn-i Kavkıl'ın şehâdeti üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

İbn-i Kavkıl'ı ben cennetde gördüm" buyurup aziz şehîdin yemininin aynıyle tahakkuk ettiğini bildirmiştir.

Kavkıl'ı İban İbn-i Saîd şehîd etmişti. İban İbn-i Saîd İbn-i As kardeşleri Halid ile Amr, müslüman oldukları halde o müslümanlığı tehir etmiştir. Hudeybiye ile Hayber arasında müslüman olmuştur. İban ile kardeşi Amr'ın şehâdeti hicretin onbeşinci yılında Yermuk Harbinde Receb'in beşinci Pazartesi günü vukûbulmuştur.

Hayber'in fethinden sonra Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-:

- Ya Rasûlallah! Bana da bir pay ayır, dedi. İban da:

- Ona verme ya Rasûlallah dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre:

- Şu da kim oluyor? İbn-i Kavkıl'ın katili, dedi. İban da:

- Vay şu dağ kediciğine de şaşılır? O Yemen'in aslına bak başından üzerimize yuvarlanıp geldi. Müslüman

bir kişinin katlini bana yükleyerek beni lekelemek istedi. Fakat Allah Kavkıl'a benim ellerim üzerinde şehid olmak saadetini ikram etti de beni onun iki elinde kâfir bir halde öldürerek hakir kılmadı, dedi.

İban kendisini katillik ile ithamın doğru olmadığını ve İslâm camiasına girerek tevbekâr olmakla mazideki günahların afv olacağını ve şehidin cennete gireceğini en veciz ve beliğ bir üslûb ile ifade ediyor. Ve bu sözüne karşı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Efendimizin de sükût buyurması bu hükmü takrir ve tesbit etmiş bulunuyor.¹²

Enes Bin Nadr'ın Kahramanlığı

Enes İbn-i Mâlik -radiyallahu anh- demişdir ki: Amucam Enes bin Nadr -radiyallahu anh- Bedir Harbinden uzakda bulunmuştu da: "Ya Rasûlallah! Müşriklerle muharebe ettiğin gazada uzakda bulundum. Eğer Allah beni müşriklerle harb meydanında hazır bulundurursa kahramanlık oyunlarını oynayacağım. Allah muhakkak herkese gösterecektir" demişti.

Uhud günü hulûl edip de müslümanlar münhezim olunca Enes bin Nadr -radiyallahu anh-: "Ya Rab! Şunların yani müslümanların irtikâb ettikleri bozgunlukdan

12. Tecrid-i Sarih Terc. 8/224

dolayı sana itizâr ederim. Ve şunlar yani müşriklerin de Rasûlullah'a karşı irtikâb ettikleri cinâyetten sana iltica ederim" demişdi, dedi.

Sonra müşriklere doğru harb etmek üzere ilerledi. Bu sırada İbn-i Nadr Sa'd İbn-i Muâz -radiyallahu anh-'a rast geldi. Ona da:

- "Ey Sa'd Cennet istiyorum ve Nadr'ın Rabbine yemin ederim ki ben cennetin kokusunu Uhud'da buluyorum" dedi:

Sa'd İbn-i Muâz, İbn-i Nadr'ın şehâmet menkıbelerini hulâsa ederek Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e: Ya Rasûlallah! İbn-i Nadr düşmanlara karşı öyle cihâd etti ki ben onun gösterdiği hârikaları tasvire muktedir değilim" dedi.

Enes İbn-i Mâlik Sa'd İbn-i Muâz'ı te'yîd ederek demiştir ki:

Biz İbn-i Nadr'ın şehîd olduğunu bulduğumuzda onun bedeninde kılıç darbesi, mızrak vurması ve ok ile musâb olarak seksen kadar yara bulduk.

Müşrikler bu mücâhide o kadar işkence etmişlerdi ki burnu kulakları ve sâir azasını birer birer kesmek sûretiyle bu aziz şehîdi hiç bir kimse tanıyamadı da yalnız kız kardeşi, parmaklarının ucuyla tanıyabildi.

Enes İbn-i Mâlik -radiyallahu anh- demiştir ki: Zan neder isem şu âyet-i celîle:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ
فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا
تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

“Mü’minlerden öyle erler vardır ki, Allah’a verdikleri ahde sadâkat gösterdiler. Onlardan kimi şehîd olarak ahdini ödedi, kimi de ödemeyi bekliyor. Ve onlar hiç bir sûretde ahidlerini değıştirmediler.”¹³ Enes İbn-i Nadr ve Mus’ab İbn-i Ümeyr ve benzerleri hakkında nâzil olmuştur.

Mervîdir ki, Enes bin Nadr -radiyallahu anh- Bedir’de bulunmadı da Uhud’da bulundu. İblis-i laîn Muhammed öldü! diye bağırınca Enes bin Nadr yanındaki bir kaç nefer ile Ömer -radiyallahu anh-’a uğrayıp dedi ki:

- Burada ne donup kaldınız? Onlar da:
- Rasûlullah öldürülmüş! dediler. Enes bin Nadr:
- Peki Rasûlullah öldürüldüyse siz hayatı ne yapacaksınız? Kalkın Rasûlullah ne için öldüyse siz de onun için ölün! dedi ve cevelân edip harbe girişdi. Maktul olarak bulunduğu vücutunda seksen kadar yara vardı. -radiyallahu anh-

13. Ahzâb Sûresi: 23

Yine Enes İbn-i Mâlik -radiyallahu anh- demiştir ki: İbn-i Nadr'ın kız kardeşi ki o Rubeyyi' adıyla anılır. Bir kere bir kadının ön dişlerini kırmışdı da onlar diyetini istemişlerdi.

İbn-i Nadr da afvını dilemişti.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de kısası emretmişti.

Bunun üzerine İbn-i Nadr demişti ki: Ya Rasûlallah! Seni hak Peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ve Allah'ın inayetinden umarak derim ki Rubeyyi'nin dişi kırılmaz.

Hakikaten davacılar en son diyete razı olup kısası bıraktılar. Bunun üzerine:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-

إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبْرَهُ

"Allah'ın kullarından öyle bir kişi vardır ki, o Allah'a yemin etse mutlak Allah onun yeminini yerine getirir" buyurdu.

Şehîdlerin Defni

Elhasıl Kureyş müşriklerinin şehîdler hakkında aslâ

insaniyete yakışmayacak sûrette vahşiyâne muamele yaptıkları kemâl-i teessürle görüldü.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- şehîdleri ikişer ve üçer kişiyi bir yere defnettirdi. Ve hayatta iken ülfet ve ünsiyet ettikleri gibi kabirde de öylece birlikde defnedildiler. Ezcümle Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- ile hemşire-zadesi Abdullah İbn-i Cahş ikisi bir kabre, Ebû Câbir -radiyallahu anh- ile kız kardeşinin kocası olan Amr İbn-i Cemûh ve Hâriçe bin Zeyd -radiyallahu anhümâ- da üçü bir kabre konuldular.

Bu muharebede müşriklerin telefâtı yirmi ile otuz arasında olduğu halde şehîdlerin sayısı yetmiş nefer idi. Bundan başka Ehl-i İslâm'ın bir hayli mecrûhları da var idi. Bu şehîdlerden beş altısı muhacirinden olup bâkîsi hep ensârdan idiler.

Bu hezîmet Ehl-i İslâm hakkında pek büyük bir belâ ve musîbet olup asâkir-i İslâmiyye için min-tarafillah bir terbiye-i mâneviyye idi. Çünkü efrâd-ı askeriyeye göre hiç birinin seraskerin (kumandanın) işine karışmak caiz değil iken, asâkir-i İslâmiyye Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in re'y ve tedbîrine müdâhale ettiler. Ve Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Medîne-i Mûnevvere'de durup da tedâfûî cenk etmek niyetinde olduğu halde O'na muhalâfette meydan muharebesi yapılmasına mecbur ettiler.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- düşmana karşı vardığında düşmanın sùvârisine mukabil olacak asakir-i İslâmiyyenin süvarisi yok idi. Ancak Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- asâkir-i İslâmiyeyi öyle bir sùretle tâ'biye eyledi ki düşman süvarisinin hücumu melhûz olan bir dere ağzını ok nişancı müfrezesiyle kapatmışdı.

Uhud Şehitlerine Tebşîrât

İbn-i Abbas'ın rivayetine göre, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– “Ashabım! Din kardeşleriniz Uhud Harbinde şehid düşünce Allah onların ruhlarını yeşil kuşlar halinde yarattığı bir takım şekillere koydu. Şimdi onlar cennet ırmaklarına varıp sulanırlar, cennet meyvelerinden yerler, arşın gölgesinde asılı altın kandillere konup rahat ederler. O şehidlerin ruhları böyle yiyecek ve içecek manevi bir âlemi ve barınacak dâimi güzel bir istirahatgahı bulunca derler ki: “N’olaydı din kardeşlerimiz Allah’ın bize ihsan ettiği nimetleri bilseydiler. Kardeşlerimizin cihâd ve gazadan çekinmemeleri ve bu mukaddes vazifeyi başkalarına bırakmamaları için bizim böyle güzel, sürürlü ebedî saadetimize vâkıf olmalarını çok temenni eder idik, dediler de bunun üzerine Allah Teâla: Bu arzunuzu kardeşlerinize sizin nâmınıza biz yetiştiririz, diye şu âyet-i celileyi inzal buyurdu:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ* فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

“Habibim! Allah yolunda katlolunan o şehîdleri sakın ölmüştür sanma! Belki onlar Allah’ın kereminden ihsan buyurduğu nimetlerle merzûk ve mesrûr olarak Rableri yanında hayattadırlar. Bunlar arkadaşlarından şehîd olarak kendilerine ulaşamayan mücâhidler hakkında; “Onlara aslâ korku yoktur. Onlar hiç bir vechile mahzun da olmayacaklardır” diye müjdelenirler. Yine böyle Allah tarafından şehîd-lere verilen büyük nimeti, bol ihsanı var. Ve Allah mü’minlerin ecrini aslâ gaib etmeyecek diye müjde alırlar.”¹⁴

Sahih-i Buhârî “Cennet kılınçların şakiyan yıldırımları altındadır” ünvanlı en yüksek bir ebedî ihtişamı hâiz olan bu yazısını “Cennet kılınçların gölgesi altındadır.” hadis-i şerifinden mülhem olarak almıştır.

Sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem Efendimiz şehîdler için yedi haslet, fazilet vardır buyurmuştur.

14. Âli İmrân Süresi /170

- 1 – İlk kanının aktığında mağfiret olunur.
- 2 – Cennette makamını görür.
- 3 – Cennette hür-i İyden yetmiş ikisini tezevvüc eder.
- 4 – Kabir azabından halâs olur.
- 5 – Fezâ'-ı Ekber'de -yani mahşerin pek korkunç en büyük ağıt, feryad- gününde emin olur.
- 6 – Başına yakuttan vekar tâcı konulur.
- 7 – Ehl-i beytinden yetmiş kişiye şefaât eder¹⁵.

Saff-ı Harbde şehîd olan kişi katlolunduğundan dolayı ölüm acısını duymaz. Ancak sizden birisinin azasını parmak ile sıkılırken ne kadar zahmet görürse şehîd olan da o kadar zahmet hisseder.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Uhud Harbinde şehîd olan şühedânın ortasında durur da ashabına hitaben:

– “Ben kıyâmet gününde bu mübarek şehîdlerin Allah yolunda bez-i hayat ettiklerine şehâdet edeceğim. Bunları kanları ile sarıp defin ediniz. Harb meydanında her paralanân şehîd mahşer gününde kalkarken kanları aka aka kalkacaktır. Rengi kan rengidir. Fakat kokusu misk kokusu gibidir.”

15. Râmûzu'l-Ehâdis

İşte şehîdler Hak divanına vardığında onların nişanları, iftihar madalyaları bu olacaktır.

Ehl-i İslâm'a nisbetle düşmanın kuvveti kat kat ziyade olduğu halde harbin ilk hamlesinde düşman ordusu münhezim ve perişan olmuş iken ne fâide ki kemankeşlerin ekserisi yağmacılık, ganimet sevdâsıyla, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in "*Ben emretmedikçe gâlib gelsek de, mağlûb olsak da buradan ayrılmayınız*" diye tenbih buyurduğu muhafazasına memur oldukları o mahalli terk ile büyük, bir bozgunluğa sebep oldular.

Askerlikde usûl ve intizam dâima amirin emrine itaatden ibaret olup kendi fikirlerine uyarak hareket eden efrâd-ı askeriyenin dâima böyle büyük bozgunluk ve fenalıklara sebep olageldikleri mücerreb olarak görülmektedir. Bu sebeble muharebe vaktinde mevkiini terk etmenin büyük bir cinayet olacağı şübhesizdir.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz şühedâyı defnettikten sonra mübarek yüzü mecrûh ve kalb-i nebevîleri mahzun olarak ashab-ı kiramiyle beraber Uhud'dan kalkıp Medine'ye geldi.

Şehîdlerin evlad ve iyâli ve akrabaları ağladıkça münafikin güruhu memnun oluyordu.

Ehl-i İslâm'ın bu mağlubiyetine Yahudiler de şımar-
dı. Velhasıl Dîn-i İslâm'ın dostu ve düşmanı belli oldu.
Ve sahîh müslümanlar da seçildi.

Kureyş Ordusunun İntikama Hazırlanması

Kureyş Ordusu avdet ederken İkrime bin Ebî Cehil diğêr rüesâya hitaben: "Ne iş gördünüz? Bu kadar ga-
lebeye mazhar olmuş iken Muhammedileri bütün bütün
bitirmeden geri döndünüz. Çok geçmeyip onlar yine
toplanırlar. Ve ahz-ı intikam için üzerimize gelirler. Kâr-ı
akıl budur ki dönüp Medine'ye gidelim ve onları kökten
mahvedelim" demiş. Safvan İbn-i Ümeyye dahi: Şâyed
Evs ve Hazrec Kabileleri, bu kadar adamlarının telef
olmasından dolayı kızıp da cenge çıkmamış olanları da
intikam almaya ayaklandırarak toplu bir halde hareket
ederler ise iş ber-aks olur. Hâl-i hazırda muzaffer iken
ağzımızın tadiyle Mekke'ye varalım" diyerek İkrime'nin
re'yini cerhetti.

Ebû Süfyan ise bu iki re'y arasında mütereddid ol-
duğu halde bu vechile mübâhase ve mücâdele ederek
Ravha merhalesine varmışlardı. Oradan geri dönüp de
Medine üzerine gelmeğe karar verdiler.

Halbuki onlar yolda bu mübâhase ve mücâdele üze-
rine giderler iken beraberlerinde bulunan Abdullah İbn-i
Müzeni onların sözlerini işitmiş ve ertesi günü sabahı

namaz vaktinden evvel Medine'ye gelip işittiği sözlerini Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimize ifade eylemiş idi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- de Ebû Bekr-i Sıddîk ve Ömeru'l-Faruk (r. anhüma)yı çağırdı. Onlarla istişare buyurdu.

Müslümanların Tekrar Harbe Hazırlanması

Onlar da dünkü muharebeden Ehl-i İslâm'ın zayıf düşmediğini göstermek ve düşmana bir göz dağı vermek üzere çıkıp da arkalarına düşmek sûretini münâsib gördüler. Onun üzerine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de sabah namazını cemaatle Mescid-i Şerif'de kıldıktan sonra ashab-ı kiramını dâvet etmek üzere Bilâl-i Habeşî -radiyallahu anh-'a emir buyurdu.

O dahi memur olduğu vechile: "Dünkü günü Uhud cenginde bulunanlar hazır olup gelsinler. Düşmanın arkasına düşülecektir!" diye nida eyledi.

Bilcümle ashab-ı kiram hazır oldular. Hatta mecrûh olanlar dahi yara ve berelerini sarıp geldiler.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz İbn-i Ümm-i Mektum -radiyallahu anh-'ı Medine kaymakamlığına tâyin buyurdu.

Ve livâ-i şerifi de Ali bin Ebî Tâlib -radiyallahu anh-'a verdi. Kendisi dahi mecrûh olduğu halde atına bindi.

Ve altıyüz otuz kadar Uhud gazisiyle Medine'den çıkıp Hamrâu'l-Esed nam mevkie vardı.

Hamrâu'l-Esed: Medine'den sekiz mil mesafede ve Medine'den Zü'l-Huleyfe nam mahalle giderken yolun sol tarafında bir yerin ismidir ki Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz oraya varıp ordu kurdu.

Ma'bed'in Ebû Süfyan'a Sözleri

Ebû Mâ'bed Huzâî'nin oğlu Ma'bed bir maslahat için Mekke'ye gider iken Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yanına uğradı. Ashab-ı kiramın musâb olmasından dolayı taziye etti ve kalkıp gitti. Ma'bed yolda Ravha'dan geçerken Ebû Süfyan ile görüşdükdü Ebû Süfyan ona "geride ne var" diye sordu. Ma'bed de "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- bir büyük ordu ile çıkmış ki ömrümde öyle cemiyet görmedim. Dünkü muharebeden geri kalmış olanlar da çıkmadıklarına pişman olarak bugün cümlesi toplanmışlar. Sizin için dış bileyip gelirler" diye cevap vermiş.

Ebû Süfyan: Sen ne söylüyorsun. Onlarda harekete mecal kaldı mı?" dedikde Ma'bed de: "Onlar

Hamrâu'l-Esed'e geldiler. Zannederim ki siz buradan henüz kalkmadan onların atlarının alınlarını göreceksiniz" dedi. Safvan İbn-i Ümeyye: Gördünüz mü? İşte benim dediğim çıktı. Haydi bir belâya uğramadan savuşup gidelim" deyince Ebü Süfyan'ın kalbine korku düştü. Hemen ordularını kaldırıp göç ettiler ve doğru Mekke'ye gittiler.

Ma'bed o vakit daha şeref-i İslâm ile müşerref olmamışdı. Lâkin ehl-i İslâm'ın tarafdârı idi ve Kureyş müşriklerini bu vechile korkutarak kaçıp gittiklerini Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bir adam göndererek ihbar ve iş'âr eyledi.

Kureyş ordusundan geriye kalmış olan iki kişi bu kere ehl-i İslâm'ın eline düştü.

Biri Benî Ümeyye'den Muaviye İbn-i Muğîre ve diğeri Bedir'de esir olup da fimâ-ba'd ehl-i İslâm aleyhinde bulunmamak şartıyla meccanen afv ve itlak olunmuş iken bu kere Arapları cenge teşvik eden meşhur şâir Ebû İzze'dir. Ebû İzze bu defa fasihâne ve belîğâne sözler söyleyerek ehl-i İslâm'ın pençesinden yakasını kurtarmak istedi ise de yakayı kurtaramayıp ikisi de katl edildi.

HAZRET-i HAMZA

-RADIYALLAHU ANH- ve VAHŞİ

Seyyidü'ş-şühedâ Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretlerinin amcasıdır.

Künyesi Ebû Umâre Ebû Ya'lâ'dır. Validesi de Hâle bint-i Vüheyb İbn-i Abd-i Menaf'dır.

Hâle, Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in vâlide-i muhteremeleri Cenâb-ı Âmine'nin amcazâdesi idi.

Rasûl-i Ekrem Efendimizi emzirmiş olan Ebû Leheb'in azâdlısı Süveybe, Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'ı da irdâ' etmiş olmakla Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizin süt kardeşi bulunuyordu. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- den iki yaş ve bir rivayete göre dört yaş büyük idi.

Bi'set-i Muhammediyye'nin -sallallahu aleyhi ve sellem- ikinci senesi müslüman olmuşdu.

Müşarünileyh, Kureyş arasında hamaset ve şecaatle meşhur bulunduğundan Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'ın müslüman olması şübhesiz İslâmiyet için büyük bir kuvvet ve mesned idi.

Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'ın müslüman olması şöylece olmuşdur:

Hâtemü'l-Enbiyâ -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bir gün Safa tepesinde oturur iken Ebû Cehil oradan geçip Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e sebbeyledi:

Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bir şey demeyip sükût buyurmuş ise de Abdullah İbn-i Cüd'an'ın bir câriyesi onu işitti.

Amm-i Rasûl Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- o gün avdan gelip giderken ber-mu'tad tavaf için silâhları üzerinde olduğu halde Harem-i Şerif'e gitti. O sırada Abdullah'ın cariyesi Ebû Cehil'in Rasûl-i Ekrem'i sebbeylediğini Hazret-i Hamza'ya haber verdi.

Hazret-i Hamza henüz imâna gelmemiş ise de birâderzâdesi hakkında fena söz söylediğini işidince hamiyet-i karabet damarları galeyana gelerek mecma-ı Kureyş'e vardı.

“Benim biraderzâdeme sebbeden ve hatırım inciden sen misin?” diyerek boynundaki okyayı ile Ebû Cehil’in başını yardı. Orada bulunan adamları Hazret-i Hamza’nın üzerine hücum edecek oldular. Az kaldı ki büyük bir arbede çıkacaktı. Fakat Ebû Cehil: “Dokunmayınız. Hamza’nın hakkı vardır. Zira ben Onun birâderzadesi hakkında sahihan fena sözler söyledim” diye mani oldu ve insaf ve hakkaniyet sûreti gösterdi. Hazret-i Hamza’yı başından savdı ve kendi yararına: “Aman ona ilişmeyiniz. Varıp hiddetle müslüman olur ve onunla Muhammediler kuvvet bulur” diye nasihat verdi.

Ebû Cehil bu düşünce ile Hazret-i Hamza’yı Muhammedilik gayretine düşürmemek için, onun tarafından başı yarılmış iken intikam almak sevdasına düşmedi.

Hazret-i Hamza ise şeref-i İslâm’a pek müstaid olduğu halde huzûr-ı Muhammedî -sallallahu aleyhi ve sellem-’e vardı. Ve Ebû Cehil ile olan macerayı hikâye ederek tesliyet verdi.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz de ancak kendisinin îmân etmesiyle müteselî ve memnun olacağını beyân buyurunca Hazret-i Hamza derhal kelime-i şehâdeti getirip şeref-i İslâm ile müşerref oldu. Hazret-i Hamza -radıyallahu anh- şeref-i İslâm ile müşerref olunca fi-mâ ba’d Rasûl-i Ekrem’i himaye edeceğini Kureyş’e ilân eyledi.

Ve bu mealde bir güzel kasîde söyledi ve onun îmân etmesiyle Dîn-i İslâm kuvvet buldu. Ehl-i İslâm da fevkalâde memnun oldu. Bu ise küffâr-ı Kureyş'e pek ziyâde güç geldi.

Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- Medine-i Münevvere'ye hicret etmiş "Bedir" Harbinde fevkalâde yararlıklar göstermiştir. Kureyş rüesâsından Tuâyme bin Adiy Hazret-i Hamza tarafından öldürülmüştür.

Uhud Harbinde ibraz ettiği kahramanlıklarla Kureyş'in en namdar bahadırlarından otuz kadarını tepelemiş ve kendisi de yirmiden fazla yara almıştır.

Nihayet Cübeyr İbn-i Mut'im'in kölesi Vahşi tarafından atılan bir zencî mızrağıyla şehîd edilmiştir. radiyallahu anh.

İslâm tarihinde her ne zaman Uhud Gazası yâd olunursa Uhud'daki şühedâ kafilesinin alemdarı olarak Seyyidü'ş-şühedâ Hazret-i Hamza -radiyallahu anh- anılır.

Buhârî, Sahihinde Uhud harbine dâir olan babında Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'ın facia-i şehâdetini bizzat Vahşi lisânından beyân etmekte olduğundan tarihin her vechile sâyân-ı ehemmiyet olan bu vak'asını hulâsaten naklediyoruz:

Vahşî, Humus'da ikâmet ettiği sırada ashabdan Ubeydullah İbn-i Adiy, yine ashabdan Amr bin Ümeyye ile; Hazret-i Hamza -radiyallahu anh-'in şهادetini sormak üzere Vahşî'nin yanına gelmişler. Ubeydullah diyor ki: Vahşî'ye: "Bize Hazret-i Hamza'nın sûret-i katlinden haber verir misin?" diye sordum. Vahşî: "Evet veririm." dedi. Ve şöyle anlattı:

"Hamza evvelce Bedir muharebesinde Tuayme İbn-i Adiy'yi katl etmişti. Tuayme'nin kardeşi oğlu Cübeyr İbn-i Mut'im benim efendim idi. Bu adam bana; eğer Hamza'yı öldürür isen seni azad ederim, diye va'detti. Uhud için Kureyş harbe hareket ettiğinde ben de beraber çıktım. Harb başlayıp kızıştığında ben bir taş arkasında siperlenerek Hamza'yı tarassut ediyordum. Kureyş tarafından nâmdâr bahadır olan Sibâ çıkıp mübâreze istediğinde Hamza çıkmış ve bir hamlede Sibâ'ı yok etmişti. Sonra Hamza yânıma yaklaşmışdı. Ben hemen mızrağımı attım. Mızrağımı Hamza'nın iki göğsü arasına koydum, arkadan çıktı. Ve şehîd oldu.

Kureyş Mekke'ye döndüğünde onlarla beraber ben de Mekke'ye avdet ettim. Hudeybiye musâlahasından sonra Mekke'de müslümanlar intişar etmeye başlayınca korkdüm, Taif'e kaçtım. Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Mekke'yi fethettiğinde Tâifliler an-cemaatin müslüman olduklarını arzetmek üzere Mekke'ye bir hey'et-i meb'ûse gönderdiler. Beni de bu hey'et meyanında intihâb ettiler ve bana: "Sakin korkma! Şeref-i

İslâm ile müşerref olan elçilere Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- tarafından zarar gelmez” demişlerdi. Bu hey’etle beraber gittim. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in huzuruna çıktığımızda beni görünce:

“Sen Vahşî misin?” buyurdu.

Ben de: “Evet Vahşî’yim” dedim.

Rasûlullah: “Hamza’yı sen mi katl ettin?” diye sordu.

Ben de huzûr-ı saadetden çıktım. Bir daha görünmedim. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- irtihal buyurduğunda Müseylimetü’l-Kezzab vak’ası çıkmışdı. Kendi kendime: Ben de Müseylime’ye karşı çıkayım. Belki öldürürüm de Hazret-i Hamza hakkındaki irtikâb ettiğim cinayetın mukabil mükâfatı olur” dedim. Ve sevk olunan orduya karışdım. Gittim. Müseylime vak’ası mâ’lum olduğu üzere cereyan etti. Nihayet günün birinde başının kül renginde deve tüyüne benzeyen saçtan darmadağınık birisinin bir duvar deliğinde bulunduğunu gördüm. Harbemi bunun üzerine attım ve iki göğsü arasına koydum. Harbe bunun iki omuzu arasından çıktı. Müteakiben ensardan “birisı Abdullah bin Zeyd Müseylime’nin üzerine atılıp başını kılıçla vurdu. Evin içinde” bir câriye:

“Eyvah! Emîru’l-mü’minîn Müseylime’yi siyah bir köle öldürdü!” diye feryâd eyledi.

Amr İbn-i Ümeyye'nin oğlu Ca'fer der ki: Bir ara ben Abdullah bin Adiy bin Hıyar ile Humus'a vardığımda Abdullah bana "Vahşi'yi görmek ister misin?" dedi.

– Ben de "Evet" dedim. O sırada Vahşi Humus'da oturuyordu. Vahşi'nin nerede olduğunu sorduk. Şu köşkün gölgesindeki Vahşi'dir diye gösterdiler. O ki büyük bir yağ tulumu gibi semiz, kızıl gözlü bir kişi idi. Yanına gittim. Biraz irkilip selam verdik. Selâmımızı aldı. Abdullah o sırada sarığını yüzüne başına dolamış idi. Vahşi, onun yalnız gözleriyle ayaklarını görüyordu.

Abdullah ona "Ey Vahşi beni tanıyor musun?" diye sordu. Vahşi Abdullah'ı şöyle gözüyle süzdükten sonra cevâb verdi: "Hayır Vallahi tanımadım. Yalnız bildiğim bir şey varsa o da şudur:

Adiy bin Hıyar¹⁶ Ebû'l-İys kızı Ümm-i Kital denilen bir kadınla evlenmiş idi. Bu kadın Mekke'de Adiy'ye bir oğlan doğurmuş idi. Ben de bir süt ana arayıp bulmuş ve bu çocuğu anasıyla beraber süd anaya götürmüş idim. Deve üstünde o çocuğun ayaklarını görmüştüm. Senin ayakların o çocuğun ayakları gibi olduğu için ayaklarına dikkâtle bakdım.

Buhâri Şarihi, bu iki görüş arasında yarım asırlık bir zaman fâsılası bulunduğunu kaydediyor.

16. Adiy bin Hıyar, Abdullah'ın babasıdır.

İbn-i Abbas -radiyallahu anhumâ-'dan:

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Vahşî'yi İslâm'a da'vet etmek için birini gönderdi. O da Rasûlullah'a cevaben:

– “Yâ Muhammed! Sen **“Bir kimseyi öldüren, yahud Allah'a şirk koşan, yahud zina eden kıyamet günü iki kat azaba uğrar ve cehennemde hor ve hakir olarak ebeden kalır”** diye Allah'ın hükmünü beyân etmiş iken beni nasıl İslâm'a davet ediyorsun? Ben ki bunların hepsini yaptım. Benim için nerede bir kurtuluş yolu olacak ki?” diye mukabele etti.

Allah Teâlâ:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ
اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

“Ancak tövbe edip salih amel işleyenler müstesna ki Allah onların seyyiatını hasenata tebdil eder”¹⁷ âyetini inzal etti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bu âyeti Vahşî ve arkadaşlarına gönderdi. Vahşî dedi ki:

– Bu çok ağır bir şarttır. Ben buna takat getiremem. Bundan başka bir kurtuluş yolu var mı?

17. Furkan Sûresi/70

Cenâb-ı Hak:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ
يَشَاءُ ﴿١١٦﴾

“Allah Teâlâ kendisine şirk koşulmasını kat’iyyen mağfiret etmeyecektir. Bundan başka günahlardan didediklerini mağfiret edebilir”¹⁸ âyetini inzal buyurdu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Vahşî’ye bunu da gönderdi. Vahşî diyor ki:

– Ben iyice şüpheye düşdüm. Mağfiret edilip edilmeyeceğimi bilmiyordum. Bundan başka ümid kapısı var mıdır? dedim.

Allah Teâlâ:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن
رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿٥٠٣﴾

– “De ki: Ey nefislerine zulüm etmekte ileri giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz!

18. Nisâ Sûresi/116

Çünkü Allah bütün günahları avf eder. Muhakkak O gafur ve rahimdir”¹⁹ âyetini inzal etti.

Vahşî ferahladı.

– Rahmetin ne kadar büyük ey Rabbim! diyerek gelip arkadaşları ile beraber müslüman oldu.

Rasûl-i Ekrem’in yanındaki müslümanlar:

– Ya Rasûlallah! Bu sadece Vahşî’ye mi mahsusdur. Yoksa bütün müslümanlara mı? diye suâl ettiklerinde Rasûlullah:

– “Bütün müslümanlar içindir” buyurdular.²⁰

19. Zümer Sûresi/53

20. Rûhu'l-Beyân: c: 8, s: 124.

MUS'AB BİN UMEYR

-RADIYALLAHU ANH-

Fahr-i âlem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Hazretleri hicretten evvel müşarünileyhi Akabe-i ûlâda bey'at eden oniki zât ile ta'lîm-i din ve Kur'ân için Medîne-i Münevvere'ye irsal buyurmuşdu. Es'ad bin Zûrâre Hazretlerinin evinde müsafir idi.

Üseyyid bin Hudayr ve Sa'd bin Mu'az -radiyallahu anhümâ- Hazerâtı müşarünileyhin yedinde müslüman olmuşlardır.

Hicret-i seniyyeden evvel Medine-i Münevvere'de ilk Cuma namazını Mus'ab bin Umeyr -radiyallahu anh- kıldırılmışdır.

Berâ bin Azib -radiyallahu anh- der ki: Bizimle Medîne-i Münevvere'ye ibtida hicret eden Mus'ab bin Umeyr -radiyallahu anh- olup sonra Ammar bin Yasir, Sa'd bin Ebî Vakkas, Abdullah bin Mes'ud, Bilâl-i Habeşî -radi-

yallahu anhum-'den sonra yirmi râkib ile Ömer İbnü'l-Hattab -radiyallahu anhum- hazarâtıdır.

Yevm-i "Uhud"da yirmibir yerinden yaralanmıştır. İbn-i Kamietü'l-Leyfî tarafından şehîd edilmiştir. Kırk yaşında veya daha ziyâde idi.

مِنْ الْمُؤْمِنِينَ رَجَالَ صَدَقُوا مَا غَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ

"Mü'minler içinde öyle erler vardır ki, Allah'a verdikleri ahde sadakat gösterdiler"²¹ âyet-i celîle-sinde medh ü senâ buyurulan zevât-ı kiramdandır.

Müşârünileyh şehîdi olunca bayrağı Hazret-i Ali -radiyallahu anh- almıştır.

Habbab İbn-i Eret -radiyallahu anh-'den rivâyet edilmiştir:

Biz rızây-ı Bârî'yi kasdederek Nebî aleyhis-salâtü ves-selâm ile Medîne'ye hicret ettik. Artık ecir ve mükâfatımız Cenâb-ı Hakk'a vâcib oldu. Dostlarımızdan kendilerine hicret müjdesi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler olduğu gibi, bu ecr ü nimetten hiçbir şey tatmadan âhirete gidenler de vardı. Mus'âb İbn-i Umeyr bunlardandır. Mus'ab, Uhud günü şehîd olmuştu da biz onu saracak bir kefen bulamamıştık. Yalnız şehîdin bir kaftanını bulmuşduk. Ve bu aziz şehîdi ona sarmaya çalışmış idik.

21. Abzab Sûresi: 23

Başını bürürken ayakları açılıyordu. Bu yoksulluk karşısında Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- bize şehîdin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de izhir denilen kokulu otdan koymaklığımızı emreyledi.²²

Şârih Aynî; hadîs-i şerifdeki (Bürde)yi alaca yün kaftan diyor. Kutbî de yaşlı kadınların giydikleri çizgili bir sevb dediklerine göre Mus'ab bin Umeyr'in bir koca karı libâsı giyecek kadar fakir ve ihtiyaç içinde geçen feragatkâr hayatını daha belâğatla ifâde ediyor.

Bu hadîs-i şerif üslûb-i beyân itibariyle en yüksek bir pây-e-i edebiyeyi hâizdir.

Hadîs-i şerifde hicret sırasında ashâb-ı Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- gönüllerinde hâkim olan kudsi ve melekî hâlet-i ruhiyye ve ilk hicret senelerinde hicretin tuhfe-i in'âmını tatmadan Cenâb-ı Hakk'a intikal eden ferâgatkâr bir zümre-i ilâhiyenin zühdi hayatları ve sonra İslâmiyetin devr-i ikbâlini idrâk eden bahtiyarların o saâdet günlerinin semere-i mükâfatından nasıl kana kana müstefid oldukları öyle veciz ve öyle belîğ bir sûretde tasvîr edilmiştir.

Habbâb -radiyallahu anh-'ın bu belîğ lisânı her hangi cihetden bakılsa bize millî ve ictimâî pek büyük fazilet ve intibah dersi telkin etmekle, Habbâb hadîsi millî ve ictimâî kıymetlere göre daha âlî mevzulara sermâye-i ilhâm edilmelidir.

22. Tecrid-i Sarih Tercemesi 4/47

- Mus'ab bin Umeyr radiyallahu anh-'in ne derecede yüksek bir sîmâ-yı fazilet olduğunu daha yakından anlayabilmek için bir de aşere-i mübeşşereden Abdurrahman bin Avf -radiyallahu anh-'in yine Buhârî'nin bu bâbında tahrîc ettiği şu hadîsi mütalâa edelim:

Buhârî'nin Abdurrahman bin Avf'in oğlu İbrâhim' den rivâyetine göre, İbrâhim diyor ki: Babamın oruçlu bulunduğu bir gün önüne konulan iftar sofrasını şöyle bırakıp bana dedi ki:

"Mus'ab bin Umeyr Uhud günü şehîd edildi. Halbuki Mus'ab benden çok hayırlı idi. Bu mübârek şehîde kefen yerine bir kaftan sarılmış ki bununla başı örtülse ayakları açılıyordu. Ayakları örtülse başı açılıyordu."

İbrâhim diyor ki: Öyle zannediyorum ki babam sözüne şöyle devam etti. Yine Uhud'da Hamza da şehîd oldu. O da benden hayırlı idi. Onu da kefenleyecek bir hırkadan başka bir şey bulunmadı. Bunlar zühdi bir hayat içinde Hak evine gittikten sonra dünyanın bunca nimetleri karşıma seriliyor. Âhîret için kazandığımız hasenâtımız ta'cil edilip de dünyada verilmiş olmasın?" deyip o şehîdlerin yüksek derecelerine vusûlü tehhur ettiğine müteessir olarak ağlamaya başladı. Hatta iftar yemeğini de terk eyledi.²³

Abdurrahman Bin Avf -radiyallahu anh- ki İslâma sekizinci olarak ilk dahil olan kudemâ-yı ashabdan

23. Buhârî, Kitâbu'l-cenâiz, 36.

ve Aşere-i Mübeşşereden bir zât idi. Yine böyle iken, Mus'ab bin Umeyr benden hayırlı idi diyor.

Mervîdir ki "Mus'ab" -radiyallahu anh- şehîd olunca sancağı melâikeden biri Mus'ab sûretine girip almış!

Hazret-i Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz müşarünileyhin şehâdetinden henüz haberdar olmadıklarından alemdâra hitaben: *تَقَدَّمْ يَا مُضَعَبُ* "İleri git ya Mus'ab!" buyurunca Melek dönüp vech-i saâdete nazar ettiğinde alemdârın melek ve Hazret-i Mus'ab'ın şehîd olduğunu anlamışlardır.

Ubeyd bin Umeyr -radiyallahu anh-'den mervîdir ki: Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri şehîden düşmüş olan Hazret-i Mus'ab'ın yanında tavakkuf ederek:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ﴿٢٣﴾

âyet-i celîlesini²⁴ kırâatden sonra buyurdular ki: "Ve Rasûlullah dahi şehâdet eder ki siz yevm-i kıyametde nezd-i Hak'da şühedâ-i kirâmsınız." Ba'dehu nâsa ikbal ile buyurdular ki: "Ey Nâs! Gelin bunları ziyâret

24. Ahzab Sûresi: 23

edin ve kendilerine selâm verin. Nefsim yed-i kudretinde olan Cenâb-ı Hakk'a kasem ederim ki yevm-i kıyamete kadar kim bunlara selâm verirse bunlar da redd-i selâm eyler.”

UHUDDAN ŞİDDETLİ GÜN AKABE

Âişe -radiyallahu anha-'dan rivâyet olunduğuna göre Âişe bir kere Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'e:

– Ya Rasûlallah: Sana Uhud Gazası gününden daha şiddetli olan bir gün erişti mi? diye sormuş. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– Ya Âişe: Kureyş kavminden gelen bir çok zorluklarla karşılaştım. Fakat onlardan Akabe günü karşılaştığım müşkil vaziyet hepsinden zoru idi.

Ben Kureyş'den gördüğüm ezâ üzerine Tâif'e gidip hayatımın siyanetini Abd-i Külâl'in oğlu İbn-i Abd-i Yâsil'e teklif ettiğim zaman dileğime cevap vermemişti. Ben de kederli ve mütehayyir bir halde yüzümün doğrusuna Mekke'ye dönmüştüm. Bu hayretim Karn-ı Seâlib mevkiine kadar devam etti. Burada başımı kaldırıp semâya baktığımda bir bulut beni gölgelendirmekte olduğunu gördüm. Buluta dikkatle baktığımda bunun içinde Cibril olduğunu gördüm. Şimdi Cibril bana:

- Ya Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- Allah -celle ve celâlûhu- senin hakkında kavminin dediklerini muhakkak işitti. Seni sıyanet etmediklerine de vâkıf oldu. Allah sana şu dağlar meleğini gönderdi. (Emrine müheyâyadır) kavmin hakkında ne diler isen onu emredebilirsin! Bunun üzerine de dağlar emrine musahhar olan melek seslenip selâm verdi, sonra:

- Ya Muhammed! dedi. Cibril'in söylediği bir hakikattir. Sen ne diler isen emrine hazırım. Eğer Ebû Kubeys ile Kayağan denilen şu iki yalçın dağın Mekkeliler üzerine çevirerek birbirine kavuşmasını ve müşrikleri tamamiyle ezmesini ister isen onu da emret dedi. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- de:

- Hayır ben onu istemem. Ben isterim ki Allah bu müşriklerin sulbünden yalnız Allah'a ibâdet eden ve Allah'a hiç bir şey şerik kılmayan (muvaḥhid) bir nesil meydana çıkarsın, dedi.²⁵

İzahı:

Bu hadis-i Buhârî meleklerin bir nev'inin dağlar emrine musahhar olduğunu bildirmektedir.

Aziz Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizin Uhud Harbinden daha güç bir vak'asının cereyan ettiği Akabe mevkiî, Mina'da hac menakisinden

25. Tecrid-i Sarih Tercemesi 9/25

Cemre sünnetinin icra edildiği yer, yahud Tâif'de hususi bir mahallin adı olduğu hakkında iki rivâyet var ise de bu vak'a Tâif seferinde vukû' bulduğuna göre ikinci rivâyet daha kuvvetlidir.

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizin zaman-ı nübüvvetinin üçüncü senesinin Şevvâlinde Tâif seferi vukû bulmuştur. O tarihte Hazret-i Hadice -radiyallahu anha- ile Ebû Tâlib birbirini mütaakıp vefat etmiş ve müşkil zamanlarda Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizi himaye ve teselli eden iki mühim mesnedden mahrum kalmıştı.

Müşriklerin tecavüzleri günden güne artmakta ve ashab hakkında işkenceler revâ görülmekte idi. Artık Mekke'de kendi hayatını koruyacak ve ashâbını himâye edecek kimse kalmamıştı.

Bu cihetle **Mevâhib-i Ledünniye'de** Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ve İslâm dîninin hayatında geçen en ızdıraplı yıl bu yıl olduğu vechile (Âmü'l Hüzn) keder yılı denildiği bilinmektedir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Hazret-i Hadice -radiyallahu anha- ile Ebû Tâlib'in vefatından sonra Tâif'i irşâd etmeyi düşündü.

Tâif şehri ve Sâkif kabilesi eşrafından Abdi Yâfil ile kardeşleri Hubeyb ve Mes'ud'un yanına gitti. Bunlara İslâm dininin esaslarını bildirdi. Kureyş'in gerek kendi

gerek ashabı hakkında revâ gördükleri mezâlimden bahis ederek himaye taleb etti.

Megâzî bahsindeki rivâyete göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bu üç kardeşten yalnız abdi Yâ'il ile görüşmüştü. Bu cihetle hadiste yalnız onun adı yazılmıştır. Sâkif oğullarının en büyüğü ve en ziyade muteber olanı o idi.

Mücâhid'e göre:

“Ne olurdu? Şu Kur’ân iki şehirden (Mekke, Tâif’den) büyük iki kişiye gönderilseydi” meâlindeki Haşr sûresi yirmi birinci âyeti Utbe İbn-i Rebiâ ile İbn-i Abdi Yâ'il hakkında ve bunların halk arasındaki mevki-lerini beyan sadedinde nâzil olmuştur.

İbn-i Sa’d’ın rivâyetine göre Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Tâif’de on gün ikamet etmiştir. Fakat cezirenin en nüfuzlu adamı diye müracaat ettiği İbn-i Abdi Yâ'il fena bir sûretle reddettiğinden fazla kalmamıştır. Ve kalmak da mümkün olmamıştır.

Çünkü Tâif’in ayak takımını da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- aleyhine teşvik etmişti. Bunlar tarafından atılan taşlarla Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in iki ayağı cerîhadar olup kanamıştı.

Maiyyetinde Zeyd İbn-i Hârise’den başka kimse yoktu. O da Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Efendi-

mizi muhafaza için kendisini siper eylediğinden bir kaç yerinden yaralanmıştı.

Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- mütecevizlerin taarruzundan kurtulmak için Utbe İbn-i Rebia başına iltica etmiş o da siyanet ederek kendisine üzüm ikram edilmesini kölesine emir etmiştir. Tâif'den avdetinde Mut'im bin Adiy'in himayesiyle Mekke'ye girebilmiştir.

Hadisde Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizin Cibril'i gördüğü Karn-i Seâlib; **Nevevi'**ye göre: Necid'lilerin mîkatı ve ihrama girdikleri Karn-ı Menâzil'dir. Ve Mekke'ye iki konak mesafededir.²⁶

Bu vak'ada Hâtem'ül-Enbiyâ Muhammed Mustafa -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz Hazretlerinin ümmeti hakkında âlî merhamet ve şefkatini iş'âr eden bir nokta vardır ki Peygamber Efendimiz, bu kadar müşkül zamanında bile nesillerinden müslüman gelmesi me'mûl olan müşriklerin kahır ve helâkini istemeyip bunların sulbünden mü'min, muvahhid bir neslin gelmesini arzu buyurmuştur.

26. Karn: Lugaten büyük dağdan mefruz küçük dağdır.

—
UHUD GAZVESİYLE
İLGİLİ ÂYETLER
—

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

139 – “Ey mü’minler gevşemeyin mahzun olmayın. Siz eğer gerçekten mü’min iseniz düşmanlarınıza gâlib ve onlardan üstünsünüz.”

“Düşmanla mucahedenizden size isabet eden meşakkatden zayıflamayın ve sizden şehîd olanlara mahzun olmayın. Halbuki siz düşmanlarınızdan âlisiniz. Eğer siz Allah’ın nusrat vereceğine imânınız varsa azminize fütür getirmeyin.”

Fahr-i Râzi’nin beyânına nazaran bu âyet-i celîlenin “Uhud” Gazasında ehl-i îmâna âriz olan meşakkate karşı tesliye ve teşci için nazil olduğu mervîdir.

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ
الْآيَاتُ نَدَاوِلَهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾
وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾

140-141 – “Eğer size Uhud’da bir yara değmiş bulunuyorsa, Bedir’de o kavme de o kadar yara değmiştir.

Biz mü’minleri günahlardan tathir ve kâfirleri helak için günleri ve o günlerde vuku bulan muharebeleri nâs beyninde nöbetle gezdiririz ki menfeatiniz hâsıl olsun.

Bu da Allah’ın ezeldeki ilmini iman edenlere açıklaması, içinizden şehidler edinmesi, mü’minleri tertemiz yapıp kâfirleri murdar ölümle helak etmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez.”

Bazan kâfirler zaferyâb olur. Mü’minler mağlûb olur. Ve bazen de mü’minler gâlib, kâfirler mağlûb olurlar. Tâ ki herkes her şeyin kudret-i ilâhiye tahtında olduğunu bilsin. Dâima zafer bir tarafda olsa gâlib olan tuğyan eder ve kudret-i ilâhiyeyi unuttur. Böyle olunca ise nefsinde aczini itirafla Cenâb-ı Allah’a iltica eder.

Harbin evvelinde kâh nusret ve zafer ve kâh ızdırab ve hatar üzere olmasının hikmeti:

1 – Bir sebep budur ki eğer ki dâima Ehl-i İslâm mansur ve muzaffer olsalardı halkın mecmuu ribka-i itâatlarına girip biz-zarûre boyun verip mü’min ile mü-nafık hangisi olduğu fark olunmazdı. Fakat bazan inki-sar şekli zuhura gelince münafıklar kendilerini aşikâre edip müslümanlar da sabr u sebat ile müm-taz, şerefrâz olurlardı.

2 – Bir hikmet dahi Hak Sübhânehu ve Teâlâ Hazretleri dâr-ı kerametinde mü'minlere bâzı merâtib-i âliye takdir buyurmuşdur ki, belâ ve mihnet çekmeyince o merâtibe vuslat müyesser olamaz. Onun için bazı şedâid ile mübtelâ kılar.

3 – Bir hikmet dahi budur ki: Gah Hak Sübhânehu ve Teâlâ Hazretlerinin muradı Dîn-i İslâm düşmanlarının kahrına müteallik olur ki bunlardan enva-i küfür ve dalâl ve tuğyan ve isyan zuhura gelmesini halkeyler. Onları sademât sarsar, kahr ile ve azabla şecere-i hayatlarının kökünü çürütür. (Allâhu a'lem)

Ve Allah Teâlâ mü'minleri münafıklardan ayırsın ve mağlûbiyetiniz sebebiyle sizden bir takım şehîdler ittihaz eyesin de onlar mertebe-i şehâdeti ihraz eyesinler diye Allah günleri nöbete bağlar ve bazan müşrikleri gâlib kılar. Halbuki Allah Teâlâ zâlimleri sevmez.”²⁷

Hulâsa: Bazan kâfirlerin galebesiyle ehl-i imâna zarar isabet ederse me'yus olmamak lâzım geldiği ve harb hâli ise zamana göre nâs beyninde münavebe sûretiyle cereyan ettiğinden gâlibiyet ve mağlûbiyet eş olduğu, binâenaleyh her zaman gâlibiyet bir tarafda karar etmediği, mü'minler mağlûb olduklarında azimetlerine fütür getirmemek elzem olduğu, eyyâmın nâs arasında nöbet ile devir etmesinde fâide olup münafığın mü'minlerden ayrılması ve mü'minlerin de münafıkları bilmesi, ehl-i

27. Mevâhib-i ledünniye:112.

îmandan bazılarının şehîd rütbesine nail olması, mü'minlerin günahlarından tathîr olunup kâfirlerin de kahren helak olmaları ve Allah Teâlâ'nın nefesine ve başkalarına zulüm eden zâlimleri sevmediği bu âyetden müstefâd olmaktadır.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمِ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ
تَمْتَنُونَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ
تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

142-143 - “Yoksa siz Allah içinizden savaşanlarla savaşmayanları belli etmeden, sebat edenlerle etmeyenleri belli etmeden, cennete girivereceğinizi mi sandınız? And olsun ki siz ölümle karşılaşmadan evvel onu arzulamışdınız. İşte onu gördünüz de siz seyirciler gibi bakıyordunuz.”

“Belki sizden mücâhede edenleri ve mücâhede de tesadüf edeceği zahmetlere sabır edenleri Allah Teâlâ bilmeksizin siz cennete dâhil olacağınızı zannettiniz. Zât-ı ulûhiyyetime yemin ederim ki siz mevte mülâki olmazdan evvel muhakkak mevti istediniz. Size mühlet verildiği halde siz ihvanınızın vefatını gördünüz.”

Allah Teâlâ düşmanla mücâhedeyi farz kıldığından bu farzı eda etmedikçe cennete girmek uzak olduğuna işaret için istifhâm-ı inkârî sûretiyle **أَمْ حَسِبْتُمْ** buyurularak bu misillü zandan nehiy buyurmuştur.

Bu âyet-i celilede ehl-i îmânın mevdi temenni etmeleriyle murad mevtin esbabı olan mücâhedeyi temenni etmeleridir.

Çünkü âyet-i celile Bedir Gazasında bulunamadıklarından müteessif olarak Rasûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- ısrar edip sonra mevkilerinde sebat etmeyerek inhizâma sebep olanlar hakkında nazil olup onları tekdir olduğunu **Beyzâvi** ve **Medârik** beyân etmiştir.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ
أَفَأَنْتَ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ
يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ
الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

144 - "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- ancak bir peygamberdir. Ondan evvel nice peygamberler gelip geçmişdir. Şimdi o ölür, öldürülürse ökçelerinizin üstünde gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim böyle iki ökçesi üzerinde ardına dönerse işte Allah'a hiç bir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükür ve sebat edenlere mükâfat verecektir."

Diğer mânâ:

Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- ancak bir rasûldür ki o rasûlden evvel bir çok rusul-i kirâm geçdi. Eğer Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- ölür veya katli olunursa siz onun dîninden döner, ökçeleriniz üzerine inkılâb eder ve irtidâd eder misiniz? Eğer sizden bir kimse ökçesi üzerine döner gibi dîninden döner, irtidâd ederse o kimse elbette Allah Teâlâ'ya hiç bir zarar veremez. Zira Allah Teâlâ zarardan münezzehtir.

Ve Allah Teâlâ elbette nimetine şükür edenleri güzel mükâfat ile mükâfatlandırır.”

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- dâr-ı bekaya irtihâl edince müslümanlar o güne kadar görülmedik bir şekilde muztarib olup dehşete kapıldılar. İçlerinden kiminin dizlerinin bağı çözümlüp yere yığıldı, kiminin dili tutuldu, konuşamadı, kimisi de şaşırıp Rasûlullah'ın vefatını kabul etmedi. Hatta Ömer -radiyallahu anh- bile Âl-i İmrân sûresinin 144. âyetini unutarak kalkıp:

– “Bir kısım münafıklar Rasûlullah'ın öldüğünü söylüyorlar! O ölmedi, Rabbine gitti. Musa -aleyhisselâm-'ın kırk gün kavminin gözünden kaybolup sonra geri geldiği gibi geri gelecek. Rasûlullahın öldüğüne inananların ellerini ve ayaklarını keseceğim!” diye bir gürledi ve bu sözünü ortalıkda Ebû Bekir -radiyallahu anh- görünün-

ceye kadar tekrar etti. Ebû Bekir -radiyallahu anh- da gelip Allah'a hamd ü sena ettikten sonra:

– “Ey nâs! Kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki Muhammed ölmüşdür. Kim de Allah'a tapıyorsa bilsin ki Allah hayy u lâ-yemûtdur.” Sonra Âl-i İmrân sûresinin:

“Muhammed ancak bir Peygamberdir. Ondan evvel bir çok peygamberler gelip geçmiştir. O ölür yahud öldürülürse siz eski halinize mi döneceksiniz?” mealindeki ayetini okudu.

Râvî diyor ki:

Vallahi insanlar sanki o güne kadar bu âyetin Rasûlullah'a nazil olduğunu bilmiyorlarmış. Ebû Bekir bu âyeti okuyunca herkes Rasûlullah'ın irtihal-i dâr-i beka eylediğine inandılar.

Hakikat-ı hâli sorarsanız Rasûlullah'ın vefatına dağlar taşlar bile matem tutuyorlardı. Ondan ayrı kalan mü'minlerin kalblerinin ne halde olacağını takdir etmek gerekir.

Bunu mescidde minber yapınca Rasûlullah'dan birazcık ayrı kalan hurma kütüğünün halinden anlamak lâzımdır ki çocuk gibi ağlamışdı. Rasûlullah minberden inip onu sıvazlayınca sükûnet buldu ve ağlaması kesildi. Kıyamete kadar ondan ayrı kalanın halinin ne olacağını takdir edebilir misiniz? Dostundan ayrılanların halinin ne olacağını bilebilir misiniz? Husûsan bütün hayatı ya-

ni hayatta kalması Rasûlullah'ı görmeye bağı olanları düşünebilir misiniz? ²⁸

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا
وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ
نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

145 - "Allah'ın izni olmaksızın hiç bir kimseye ölmek yoktur. O vadesiyle yazılmış bir yazıdır. Kim dünya menfaatini isterse kendisine ondan veririz. Kim de âhiret sevabını isterse ona da bundan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandırırız."

"Yani muharebeye gitmekte bir kimsenin ölmesi lâzım gelmez. Zira her bir nefis ancak, Allah'ın emriyle yazılmış olan vakt-i muayyende ölür."

"Binaenaleyh hiç bir kimse harbdan kaçmakla ölümden kurtulmuş olmaz. Eğer bir kimse cihâddan veya sâir amelden dünyada ecir murad ederse yâni dünyaya münhasır olursa onun mükâfatını alır. Âhiretde sevâb görmez ve eğer cihâddan ve bilcümle amelden âhiret sevabı isterse âhiret sevabını alır. Nimetine şükür edenleri Cenâb-ı Hak güzel karşılık ile mükâfatlandırır."

28. Ruḥu'l-Beyân:1/373

Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile münafıklar Uhud gazasında işâa ettikleri yalanlar üzerine Cenâb-ı Hak Azze ve Celle bu âyetle mü'minlerin kalblerini takviye ve her nefsin Allah'ın emriyle vefat edeceğini bilfiil Uhud vak'asında isbât etmiştir.

Çünkü o ma'rekede esbâb-ı helakden hemen hepsi hâsil olmuşdu. Zira Rasûlullah'ın ashabı dağıldı. Ordu bozuldu. Kendileri yalnız kaldı. Kâfirler üzerine hücum ettiler. Mübarek dişi şehîd oldu. Ve başı yarıldı. Öyle olduğu halde Hak Teâlâ Hazretleri Rasûl-i Ekrem'ini düşmanlarının şerrinden muhafaza etti. Binâenaleyh her hangi bir kimse ne kadar helake ma'ruz kalsa Cenâb-ı Allah'ın emri olmadıkça hiç bir kimse öldüremez.

وَكَايِنُ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رِيثُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا
أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ
يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾

146 - "Nice peygamber (gelip geçdi ki) maiyyetinde bir çok âlimler muharebe etti de Allah yolunda kendilerine gelen (belâlar) dan dolayı ne gevşeklik ne za'f gösterdiler. Ne de (düşmana) boyun da eğdiler. Allah sabır (ve sebat) edenleri sever."

Yani geçen enbiyâ ümmetleri düşmanlarla mukâteleden çekinmedikleri gibi siz de çekinmeyin. Zira çok nebîlerle beraber ümmetlerinden bir çok cernâat, ulemâ ve fukahâ düşmanlarıyla mukatele ettiler ve tarîk-ı hakkı î'lâda kendilerine isabet eden belâyâdan ve bir çoklarının katl olunmasından korkmadılar. Ve tesadüf ettikleri müşkilâtdan yorulmadılar. Ve muharebeden za'fiyet göstermediler ve düşmanlarına boyun eğip yalvarmadılar. Belki cesaretle düşmanlarına hücum ile sabr u sebat ettiler. Zira Allah Teâlâ sabredenleri sever.

Fahr-i Razi'nin beyânı vechile bu âyet-i celileden maksad enbiyâ-i sâirenin ve ümmetlerinin fi-sebilillah harbden usanmayıp harbe devam ettiklerini beyân ile Ümmet-i Muhammediyyeyi Rasûlullah ile beraber mücâhedeğe teşvîk etmektedir.

Bu âyet-i celilede beş sıfat zikredilmiştir:

- 1 – Düşmanla muharebeden çekinmemek.
- 2 – Düşmandan korkup aslâ fütur getirmemek.
- 3 – Düşmana karşı aslâ zayıf görünmemek.
- 4 – Düşmandan korkup boyun eğmemek.
- 5 – Düşmana karşı sabır ve sebat edip metanetini kaybetmemek.

فَمَا وَهَنُوا **Vehn**, İnsanın her tarafını ihata eden korku ve kalbe ârız olan za'fidir.

وَمَا ضَعُفُوا **Za'f** cismin kuvvet ve kudretini ihlâl eden zayıflık ve îmanlarının gevşeyip kalbe âriz olan şek ve şüphedir.

وَمَا اسْتَكْبَرُوا **İstikânet** za'fının eser-i aczini hariçde göstermek, düşmana boyun eğmektir.

رَبِّيُونَ **Ribbiyyûn:** Rab Teâlâ'ya mensup olan ulemâ, fukahâ ve âbid mânâsına ise de Taberî'de cemâat-ı kesire mânâsına müsta'mel olduğu beyân edilmiştir.

وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾

147 - "Mücâhidlere meşakkat isabet ettiğinde "Onların sözleri ancak: Ey bizim Rabbimiz! Günahlarımızı ve bazı işimizde haddini tecâvüz eden isrâfımızı mağfiret et. Ve düşmanlarımıza karşı vardığımızda ayaklarımızı sabit kıl, kaydırma ki kalblerimizde korku kalmasın. Ve kafir kavim üzerine bize nusrat ver" demeleri oldu."

Yani onların sözleri şu duâları oldu ki maddî kuvvetleriyle beraber düşmanın şerrini def'â çalışdıkları gibi manevî olarak da Cenâb-ı Hak'dan istimdâd etmekden geri durmadılar.

Şu halde Ümmet-i Muhammediyenin fiilen onlara uymaları ve mücâhedeye durmaları lâzım olduğu gibi kavlen dahi iktidâ edip dualarla da Cenâb-ı Hak'dan istimdâd etmeleri lazım olduğuna bu âyet-i celîle delâlet eder.

1 – Günahlarının mağfiretini istemek,

2 – Ciddiyetle kebâîrden tevbe edip israftan tevakki etmeyi Cenâb-ı Hak'dan istirham etmek,

3 – Muharebede tesadüf edeceği meşakkatden za'f göstermeyip ayaklarının sabit olmasını Cenâb-ı Hak'dan istemek.

4 – Kâfirlerin üzerine nusret vermesini Rabbinden istirham eylemektir.

فَاتِيهِمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ
يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

**148 – “O mücâhidler maddî ve mânevî sa'y edin-
ce: “Allah Teâlâ onlara nusrat, emvâl-i ganimet ve
düşmanları üzerine galebe ve fütûhât-ı kesîre gibi
dünyâ sevabı ve menfaatlerini ve cennet gibi âhîret
sevabının güzelini verdi. Zira Allah Teâlâ ihsan eden-
leri sever ve muhabbet eder.”²⁹**

29. İhsan: Yaptığını en güzel yapmak demektir.

İstihlâhda: Allah'ı görüyormuş gibi ibâdet etmek mânâsınadır.

Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile sevab-ı dünya ile mûrad: nusrat ve düşmanı kâhretmek ve hüs-n-i sena ve nûr-i îmanla kalbleri münşerih olmak ve şübheleri zail olup ma-siyetleri keffâret olunarak günahlarından tâhir olmaktır.

Sevâb-ı âhiret ile mûrad: Cennet ve cennette olan nimetler, ferah, sürûr ve cemâl-i İllâhîyi müşahede et-mekdir.

“Allah ihsan erbâbını sever.”

Allah'ın kulu sevmesi demek, kulundan razı olması ve onun hakkında hayır murâd etmesi demektir.

Allah Teâlâ has kullarına ikramı fazla yaptığı için on-ları düşmanla mukâtele ile mübtelâ kılar ve savaş ânında onlara yardım eder.

Allah Teâlâ onların sadırlarına kendi gizli sıfatla-rının cevherlerini yerleşdirmişdir ki bunlar başda Benî Adem'in mükerreremiyeti olmak üzere Allah'ın sıfatların-dan sabır ve ihsandır. Allah Teâlâ kendi sıfatlarını sever, bunun için kendi sıfatlarını ahlâk edinenleri de sever. Bunun için:

“Allah sabredenleri sever.

“Allah ihsan erbâbını sever.” buyurmuştur.

İmam Fahr-i Râzî “Allah ihsan erbâbını sever” âye-tinde ince bir nükte vardır der ve izah eder:

“Bu kullar kendilerinin kötü amelleri olduklarını i'tirâf ederek:

– “Rabbimiz, günahlarımızı mağfiret et, uygunsuz işlerimizi de mağfiret et, dediler. Kendi günahlarını itiraf ettiklerinden dolayı Allah Tealâ onları “İhsan erbabı” diye tesmiye eyledi. Sanki Cenâb-ı Hak onlara:

– “Sen amellerindeki noksanlığı ve hataları ve aczini itiraf ettiğinden dolayı ben de seni ihsan ile tavsif ediyorum ve seni kendime dost addediyorum. Kulun bilmesi gerekir ki Cenâb-ı Hakkın huzurunda kendi aczini, meskenetini ve kusurlarını itiraf etmekden başka yol yoktur.”³⁰

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا اللَّهَ لَنَكْفُرَنَّ عَنْكُمْ
عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَقْلُبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

149 – “Ey îman edenler, eğer küfr edenlere itaat ederseniz sizi ökçelerinizin üstünde (küfre) çevirirler de (dünyada da, âhiretde de) büyük zarara uğrayanların haline dönersiniz.”

“Ey mü'minler eğer kâfirlere itaat eder, sözlerini dinlerseniz onlar sizi iziniz üzerine eski bâtil dîne döndürürler. Siz de zarar ve ziyan edici olduğunuz halde dönersiniz.”

30. Ruhû'l-Beyân: 1/375

بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰىكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِيْنَ ﴿١٠٠﴾

150 - “Sizin mevlanız yardımcınız ancak Allah Teâlâ’dır. Halbuki Allah Teâlâ yardım edicilerin hayırlısıdır.”

Binaenaleyh bütün işlerinizde ve bilhassa muztar olduğunuz zamanlarda Allah Teâlâ’dan yardım talep edin. Zira düşmanınızın şerrini sizden def edecek O’dur.

Ayet-i celîlenin sebep-i nüzulü (Uhud) vak’asında vâki olan hezîmetdir.

Fahr-i Râzî’nin beyânı vechile kâfirlerle murad müşriklerin reisi Ebû Süfyan ve avnesidir.

Cenâb-ı Hak, Ebû Süfyan avnesine itaatden men etmiştir. Yahud kâfirlerle murad münafıklardır. Zira sâir vakitte âdetleri olduğu vechile mü’minlerin kalblerine şüphe koyan ve Rasûlullah’ın katl olduğuna dâir yalanı halk arasında dağıtan ve mü’minlere “Eğer Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- Rasûl olsaydı bu vak’ada ölmezdi. Belki sâir nâsdan farkı yoktur. Rasûl değildir. Binaenaleyh eski dininize dönmek sizin için hayırlıdır” diyerek zaîfü’l-kalb mü’minlerin kalblerini teşvişe itmışlerdi. Her ne kadar bu âyet-i celîlenin nüzulüne bu vak’a sebep olmuş ise de fakat hüküm olarak i’tibâr lafzın umûmuna olup sebebin hususuna değildir.

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا
بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوِيَهُمُ النَّارُ وَيَسْ مَثْوَى
الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

151 - “Hakkında Allah’ın hiç bir hüccet indirmediği şeyleri ona eş tanıdıklarından dolayı küfredenlerin kalbine şiddetli bir korku salacağız. Onların yurdları ateşdir. Zâlimlerin dönüp varacağı yer ne kötüdür.”

Diğer mânâ:

“Kâfirlerin şirklerine bir delil nazil olmadığı halde Allah’a şirkleri sebebiyle onların kalblerine elbette biz azîmü’ş-şan korku salarız. Ve kâfirlerin makamları cehennem ateşidir. Ve zâlimlerin makamları ne kadar çirkin oldu.”

Uhud’da ârız olan korku üzerine firar edip bir müddet gittikten sonra Ebû Süfyan ve avenesi nedâmet ederek geri dönüp ehl-i îmânı tamamen kılıncdan geçirmeyi azmetmişlerse de Allah Teâlâ’nın onlara inzal buyurduğu korku sebebiyle cesaret edememişlerdir.

İşte Ehl-i İslâm’ın azlığı ve bozulmasıyla beraber Allah Teâlâ’nın lütfü olan korkuyu kâfirlerin kalblerine yerleştirmeye bu âyetdeki va’dini birinci defa olarak Uhud vak’asında incâz buyurmuştur.

“Burada işaret vardır ki insanların kalblerine korkuyu ve emniyeti, iştihayı ve isteksizliği ve buna benzer insana yön-verici hisleri insana Cenâb-ı Hak verir ve sevk eder. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- bunun için:

“Kulların kalbleri Cenâb-ı Hak’ın yed-i kudretindedir. Onları dilediği gibi çekip çevirir.”³¹

Bir başka rivâyetde:

“Hiç bir kalb yoktur ki Cenâb-ı Hak’ın kudret parmaklarından iki parmağı arasında olmasın. Dilerse onu istikamet üzere tutar, dilerse sapdırır.” buyurdular.

“Kula gereken Allah’a dönüp O’ndan kâfir nefislere karşı husûsan nefs-i emmâreye karşı gâlib gelecek kuvveti istemekdir. Eğer kul hevâsına tabî olur, nefesine itaat ederse şehvetlerine uyar ve bu da onu esfel-i sâfilîne götürür, hüsrana uğratır.”³²

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُونَهُمْ بِأَذْنِهِ حَتَّى إِذَا
فَسَلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ
مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ

31. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/173.

32. Ruhu'l-Beyân: 1/376.

الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ
وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾

152 - “Zât-ı ulûhiyetime yemin ederim ki Allah Teâlâ size nusrat ve düşmanın kalbine korku ilka edeceğine dâir olan va’dini sâdik kıldı. O zamanda ki siz Allah’ın izniyle onları katl ediyor ve katlinizle hislerini ibtal ediyordunuz. Hatta siz korkdunuz ve ganimet malı içinde münazaa ettiniz. Ve muhabbet ettiğiniz emvâl-i ganimet gösterildikten sonra emr-i Rasûlullah’a muhalefetle isyân ettiniz. Sizden bazı- nız ancak dünyayı murâd eder. Ve bazınız da âhireti murad eder. Siz Allah’ın ve Rasûlü’nün emrine muhalefet ettikten sonra Allah Teâlâ sizi onlardan ve mallarından uzak kıldı. Zira onlardan firar ediyordunuz. Bu kusurunuzdan dolayı Allah Teâlâ sizi belâ-yı hezimet ile mübtelâ kıldı. Sebat eden mü’minler ile münafıklara imtihan muamelesi oldu. Ve zât-ı ulûhiyetime yemin ederim ki bu ibtilâ üzerine Allah Teâlâ muhakkak sizin kusurunuzu afv etti. Zira Allah Teâlâ mü’minler üzerine fazl u ihsan sahibidir.”

Bu âyet-i celilede dokuz hüküm beyân buyurulmuşdur.

1 - Va’dini sâdik kılmak ve incâz etmek.

2 - Ehl-i îmânın kâfirlerin hislerini izâle etmeleri.

3 – İsyancıları.

4 – Nizâ.

5 – Ehl-i İslâm'ın korkmaları.

6 – Bazılarının dünyâyı murad edip bazılarının da âhireti murâd etmeleri.

7 – Ehl-i İslâm'ın kâfirlerden uzak olması.

8 – Allah Teâlâ'nın, muhalefet edenlerin kusurlarını afvetmesi.

9 – Cenâb-ı Allah'ın fazl u ihsan sahibi olduğudur.

إِذْ تَضَعُونَ وَلَا تَلُونِ عَلَيَّ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ
فِي أَخْرِيكُمْ فَأَتَابَكُمْ غَمًّا بَعَثَ لِكَيْلًا تَحْزَنُوا عَلَيَّ مَا
فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

153 – “O vakit siz (harb meydanından) boyuna uzaklaşıyor, bir kimseye dönüp bakmıyordunuz. Halbuki Rasûlullah arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak sizi keder üstüne kederle cezalandırdı.

Bazımızın katli hatta Rasûlullah'ın katli olduğuna dâir şayi' olan yalan ve saire gibi gam ve kederler her tarafınızı ihata etmişti ki fevt ettiğiniz zafere ve emvâl-i ganimete mahzun olmamanız ve hezimet gibi

şeylere mükedder olmamanız için Cenâb-ı Hak sizi bu gibi belâya ile mübtelâ kıldı ki bunlar üzerinizden kalkınca mesrûr olup geçmişe mahzun olmayasınız. Halbuki Allah Teâlâ sizin cemî âmâlinizi bilir.”

Ashabın ekserisi firar edince Rasûlulah -sallallahu aleyhi ve sellem-’in:

– “İbâdallâh! Bana gelin. Ben Allah’ın Rasûlü-üm. Muharebe edin, firar etmeyin!” dediği mervîdir.

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً
مِّنكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ
الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ
قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ
لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَان لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَهُنَا قُلْ
لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى
مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ
مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٠٥﴾

154 – “Sonra o kederin ardından (Cenâb-ı Allah) üzerinize öyle bir eminlik öyle bir uyku indirdi ki içinizden bir zümreyi örtüp bürüyordu. Bir zümre de

canları sevdasına düsmüşdü. Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi Hakk'ın gayri bir zan besliyorlar. Ve "Bu işden bize ne?" diyorlardı.

Habîbim! Sen onlara de ki: "Nusrat ve düşmana galebe Allah'ın yedindedir." Onlar sana açıklama-yacaklarını içlerinde saklıyorlar ve diyorlar ki: Eğer bizim re'yimizle olsaydı Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sözleriyle buraya gelip "de burada kat-lolunmazdık.

Habîbim! Sen onlara cevaben de ki: Eğer siz ken-di evlerinizde olmuş olsa idiniz kendi üzerine katl olunması takdir olunan kimseler katl olunacakları mahalle çıkarlar ve mukadder olan muayyen vakitte orada katl olunurlardı.

Allah Teâlâ sizi mağlûb etti ki kalblerinizde olan şeylerle mübtelâ kılıp ve kalbinizde olan şek ve şüphe gibi fenalıktan sizi tathîr ve kalbinizde olan ihlâsı veya nifaki izhâr etsin; Mü'min olan münafıktan ayrılısın. Zirâ Allah Teâlâ kalblerde olan şeyleri bilir."

Hak Teâlâ Hazretleri münafıkların şu "Bizim re'yimizle olsaydı biz buraya gelip katl olunmazdık" sözlerine üç sûretle cevâb vermişdir:

1 – Evinde bulunmak o makamda katli mukadder olan kimsenin katline mâni olamayacağı.

2 – Bu inhizâm sebebiyle mü'minlerle münâfıkların seçilivermesi.

3 - Bu ibtilâ sebebiyle mü'minlerin tâib ve müstağfir olarak günahlarından tathir olunacağı.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ
الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

155 - “Hakikat, iki ordu karşılaştığı gün içinizden geri dönenler (yok mu?) onları irtikâb ettikleri bazı şeyler yüzünden ancak şeytan kaydırmak istedi. And olsun Cenâb-ı Allah (yine) onları afv etti. Çünkü Cenâb-ı Allah şüphesiz çok yarlıgayıcıdır, halimdir.” (Ukubette, cezada acele edici değildir.)

Kesbettikleri bazı günahlar ile murad: Emr-i Rasûlullah'a muhalefet edip yerlerini terk etmeleridir. Şeytanın ayaklarını kaydırmasının günahları sebebiyle olduğunu beyân etmek, mü'minleri ibrete davet etmektir. Çünkü bütün hatâların vukû' bulması insanın kendi kesbettiği günah olduğunu beyânla şeytanın şerrinden masun kalmak da hatâlardan tevakkiye bağlı olduğunu bildirmekdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا
لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًى لَوْ

كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً
فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾

156 - "Ey mü'minler! O kimseler gibi olmayın ki onlar kâfir oldular. Ve kendi ihvanları ticaret için arz üzerine müsâferetle diğer beldelere gidip öldüklerinde veyahud muharebeye gidip katl olunduklarında onlar derler ki eğer bizim yanımızda olsalar ve gurbete gitmeselerdi ölmez ve katl olunmazlardı. Vefatlarına veya katillerine gurbetde bulduklarını sebep addederler: Ve katli ve vefatı Allah'dan bilmezler. Şu halde siz onlar gibi olmayın. Çünkü her şey Cenâb-ı Allah'ın halkı ve takdiri iledir.

Şu sözleri kalblerinde nedamet ve hasret olması için Allah Teâlâ onların kalblerine getirdi ve söyledi. Binaenaleyh sû-i akidelerinin cezâsıyla mücâzât olunurlar. Halbuki insanı dirilten ve öldüren Allah Teâlâ'dır. Ve Allah Teâlâ sizin amellerinizi görür ve bilir."

وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ
وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِن مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ
لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

157-158 - “Zât-ı ulûhiyetime yemin ederim ki fi-sebîlillah katl olunur veyahud ecelinizle vefat ederseniz Cenâb-ı Allah’dan nail olacağınız mağfiret-i azîme ve rahmet-i ilâhiye onların cem edecekleri dünya menfaatinin cümlesinden hayırlıdır.

Ve hangi vechile ölseniz veya katl olunsanız ancak huzûr-i ilâhîde cem olunacaksınız.”

Fahri Râzî’nin beyânına nazaran bu âyet-i celîle münafıkların ezhân-ı İslâmiyeyi teşviş için ortaya attıkları şüpheye cevabdır. Ölüm vakidir. Kurtuluş yoktur. Şu halde elbette vâkî olacak olunca Allah Teâlâ’nın rızasını tahsil yolunda ölmek dünya lezzetinden daha hayırlı değil mi? demektir.

Tefsir-i Hâzin’de beyân olunduğu vechile bu âyet-i celilede ubudiyet makamının üç mertebesine işaret olunmuşdur.

1 - İnsanın ibadeti Allah’ın azabından korkusuna

binâen olur ki لَمَغْفِرَةً مِّنَ اللَّهِ ile işaret olunmuşdur.

2 - Cennete tama’ ederek nail olmak için ibâdet eder ki وَرَحْمَةً ile işaret olunmuşdur.

3 - Ancak rızây ı ilâhîye nail olmak için ibâdet eder ve ibâdetinden başka bir maksadı da olmaz. Bu gibi kimselerin ihlâsı diğerlerinden ziyâde olduğundan Cenâb-ı Hakk’ın tecelliyâtına mazhar olurlar. Bu cihetle de لَآلِي اللَّهِ تُخَشِرُونَ cümlesiyle işaret olunmuşdur.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ
الْقَلْبِ لَآتَفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ
وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

159 - “Allah Teâlâ'nın sana nâzil olan rahmeti sebebiyle Habîbim sen onlara yumuşaklıkla söz söyledin. Eğer sen kötü ahlâklı, kalbi katı, onlara fena söyler ve şiddetle muamele eder olsa idin onlar senin etrafından dağılırlardı. Eğer onlar kusur ederlerse afvet ve onların günahlarına da Rabbinden mağfiret iste ve bazı işlerde onlarla istişare et. Bir işi yapmak kasdettiğinde Cenâb-ı Allah'a tefviz-i umûr et. Zira Allah Teâlâ zâtına tefviz-i umûr eden kullarını sever. Ve Onlara muhabbet eder.”

Sözde yumuşaklık:

Söylenecek sözü lisân-ı münâsible yumuşak söylemek hem kalbe daha fazla tesîr eder, hem daha çabuk kabul edilmesini temîn eder, hem de başlanan bir işin devamını sağlar. Cenâb-ı Hak bunun için Musa ve Harun -aleyhime's-selâm-'a:

“Fir'avn'e gidin de ona yumuşak söz söyleyin”³³ buyurmuştur.

33. Nahl Sûresi: 125

İmam Fahr-i Râzî Tefsirinde der ki:

Rıfık ve mülâyemet Cenâb-ı Hakk'ın hukuku ihlâl edilmediği vakitlerde caizdir. Bu hudud tecâvüz edildiği vakit caiz değildir. Bunun için Cenâb-ı Hak:

“Ey Peygamber-i zîşân. Kafirlerle ve münafıklarla cihad et ve onların tepesine bas!”³⁴ buyurmuştur.

Mü'minlere de hadd-i zinayı ikâme hususunda:

“Zina eden kadınla erkek hakkında ceza tatbik edilirken Allah'ın dininin bu hükmü üzerinde sizi merhamet tutmasın!”³⁵

Hakikat şudur ki, her iki halde de ifrat ve tefrit dinde makbul değildir. Fazilet orta yolu tutmaktır ki bu da sırât-ı müstakimdir. Bu sırdan dolayı Cenâb-ı Hak “vasat”ı medh etmiş ve:

“Sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık.”³⁶ buyurmuştur.

Bilinmelidir ki, bi'set-i Muhammediyyeden maksad: Rasûlullah'ın Allah'ın emirlerini mahlûkâta tebliğ etmesidir. Bu gaye ancak kulların kalblerini bu işe meyil ettirmekle tahakkuk eder.

34. Tevbe Sûresi: 73

35. Nur sûresi: 3

36. Bakara sûresi: 143

Bundan başka bu yolda mutmain olmaları da lâzımdır. Bunun için de Nebî'nin rahîm ve kerîm olması ve cezaların tâtbiğinde sırât-ı müstakimden ayrılmaması, bazı günahlarını görmemesi, kötülüklerini afvetmesi ve onlara her türlü iyiliği göstermesi, şefkat etmesi lâzımdır. Bu sebepten dolayı nebilerin bütün kötü ahlâktan müberra olmaları sünnet-i İlahiyede vâcib olmuştur.³⁷

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ
ذَا الَّذِي يَنْصُرْكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

160 – “Eğer Allah Teâlâ size yardım ederse size gâlib olabilir kimse olmaz. Ve eğer yardım etmez de sizi rüsvay kılsa bundan sonra size yardım edecek kimdir? Ve kimler yardım edebilir? Elbette yardım edemez ve ancak Allah Teâlâ'ya mü'minler itimâd eylesin ve mütevekkil olsunlar ki Allah'ın yardımına istihkak kesb etsinler!”

Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile, bu âyet-i celîle ibâdete terğîb ve mâsiyetden tenfirdir. Çünkü Cenâb-ı Allah'ın nusratına sebep Cenâb-ı Allah'a itaatla rızasını tahsil etmektir.

37. Ruhû'l-Beyân: 1/381

Binâenaleyh nusrat-ı ilâhiyyeye nail olmak için kulların emr-i ilâhîye mufl olmaları lâzım geldiğine bu âyet-i celîle delâlet eder. Ma'siyete cesaret eden nusrete nail olamaz.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلُّ وَمَنْ يَغُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
ثُمَّ تُؤْتَى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

161 – “Enbiyâdan hiçbir nebî için hıyanet etmek caiz olmadı ve eğer bir kimse hıyanet ederse kıyamet gününde hıyânetiyle berâber gelir, her nefse kesb ettiği amelin cezası tamamen verilir. Halbuki onlar zulmolunmazlar.”

Hıyanet: Gizlice gayrin hukukuna tecavüz etmektir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- “*Emvâl-i ganimetten bir iplik ve iğne olursa da taksim olunmadıkça almayın. Zira hıyanet dünyada rüsvaylık âhiretde azâbdır.*”

Fahr-i Râzî'nin beyânına nazaran bu âyet-i celîle:

Emvâl-i ganimetin taksimi bazı mevânia mebnî tehfiri üzerine ashabdan bazıları söz etmeye başlayınca Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in:

– “*Cebel-i Uhud kadar altununuz olsa sizden bir dirhemini menetmem. Yoksa beni hıyanet edecek mi zannettiniz?*” demesi üzerine nazil olmuştur.

Hıyanet eden kimse kıyamet gününde çirkin bir sû-
retle tasvir olunup boynunda takılı olarak rüsvâ-yı âlem
olacağı beyân olunmuştur.

أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَا لَهُ
جَهَنَّمَ وَبُئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ
بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ
قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١٦٤﴾

162-164 - "Hıyaneti terk edip de Allah'ın rıza-
sına ittibâ eden kimse envâ-ı hıyaneti irtikâb ederek
Allah'ın gazabını icabeden günahla dönen kimseye
müsavi olur mu? Elbette olmaz. Zira Allah'ın gazabını
îcâb ettiren ma'siyeti irtikâb eden kimsenin makamı
cehennemdir. Cehennem makam yönünden varıla-
cak ne çirkin makam oldu. Rızây-ı ilâhiye ittiba edip
rızânın esbabı olan ibâdeti işleyen kimseler indallah
derecât-ı âliyyeye sahibdirlere. Ve Allah Teâlâ onların
amellerini görür ve muktezâsına göre ceza verir. Zat-ı
ulûhiyyetime yemin ederim ki muhakkak Allah Teâlâ
mü'minlere ihsan etti. Zira Allah Teâlâ o mü'minlerin

kendi cinslerinden resûl gönderdi ki o resûl onlar üzerine Allah'ın âyetlerini okur. Ve onları hayra sevk etmekle günahlardan tathîr eder. Ve Kur'ân'ı onlara öğretir ki o Kur'ân onların kalblerini tathîr eden hikmeti de müştemil olduğundan Kur'an'la beraber onlara hikmetle talim eder. Halbuki resûl ba's olunmazdan evvel onlar açık bir dalalet içindelerdi.”

Tefsîr-i Hâzin'in beyânına nazaran yevm-i Uhud'da ehl-i îmân Rasûlullah'a ittibâ ederek cihâd için Uhud'a gidip münafıklar da cihaddan dönünce bu âyetin nazil olduğu mervîdir.

Rıdvan ile murad; cihâd fi-sebilillah'dır.

Allah'ın gadabıyla dönmekten murad; cihâdı terketmektir.

Vâcib Teâlâ Hazretleri, bu âyet-i celîlede resûlünü beş sıfatta tavsif buyurmuştur:

- 1 – O Rasûl'ün kendi cinslerinden olması.
- 2 – Cenâb-ı Allah'ın âyetlerini ümmeti üzerine tilâvet etmesi.
- 3 – Ümmetini günahlarından tathîr etmesi.
- 4 – Ümmetine Kur'ân gibi bir kitabı talim etmesi.
- 5 – Ümmetine hikmet talim etmesi.

أَوْلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى
 هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾ وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ التَّتَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ
 وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ
 تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ
 قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ
 يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا
 يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

165 -167 - "Bedir'de iki katını onların başlarına
 getirdiğimiz bir bela Uhud'da size isabet etmiş oldu-
 ğu için mi bu nereden (geldi) dediniz?

De ki: O kendi katınızdandır. Şüphesiz ki Allah
 her şeye hakkıyla kadirdir.

İki ordu karşılaştığı gün size gelen musibet
 Cenâb-ı Allah'ın emriyle idi.

Bu Allah'ın mü'minleri ayırd etmesi münafık
 olanları da açığa vurması içindi.

Berikilere: gelin Allah yolunda muharebe edin.
 Yahud (hiç olmazsa düşmanın kendinize ve aileleri-
 nize saldırmasını) önleyin denildi de:

Biz muharebe etmeyi bilse idik elbette arkanızdan gelir idik dediler. Onlar o gün îmandan ziyâde küfre yakın idiler. Ağızlarıyla kalblerinde olmayanı söylüyorlardı. Onlar ne gizlerse Cenâb-ı Allah çok iyi bilicidir.”

Diğer mânâ:

“Size isabet eden musîbetin iki misli kâfirlere isabet ettirdiğimizde şu hadise ve bozgunluk bize nereden geldi?” dersiniz. Habîbim şu hâdiseden me’yus olanlara sen de ki, bu hâdisе hezimet sizin kendi nefsinizdendir. Zira Allah Teâlâ her şeye kadirdir.”

Uhud’da İslâmdan yetmiş kişi şehîd olduğu halde Bedir’de kâfirlerden yetmiş maktul ve yetmiş de esir olmuş idi ki kâfirlerin Bedir’de zayıtı Uhud’da İslâm’ın zayıtatının iki mislidir.

“İslâm cemâati ile kâfirler muharebe için ictimâ edip kavuşduklarında size isabet eden musîbet Allah’ın izniyledir. Allah Teâlâ muayyen mahalde sebat eden mü’minlerle dünyâ malına tama ederek makamlarını terk eden mü’minleri ve münafıkları tefrik eylesin ve herkesin halleri malum olsun için o musîbet Cenâb-ı Allah’ın emriyle isabet etmiştir.”

“Onlarla gelin fi-sebilillah mukâtele edin veyahud sevâd-ı İslâmî çok göstermekle evlâd ve iyalinizden düşmanı def edin denildikde onlar, biz sizin başladığınız şeyi

hakikî bir kıtal olduğunu bilsek size ittiba ederiz. Lâkin bunun hakikî kıtal olduğunu bilmiyoruz. Binaenaleyh bu kıtal değil nefsi tehlikeye atmadır, dediler. Şu sözü söyleyenler o günde küfre îmandan daha yakındılar. Zira onlar kalblerinde olmayan imânı lisanlarıyla söylerler. Halbuki Allah Teâlâ onların kalblerinde sakladıklarını ni-fakları onlardan daha iyi bilir.”

Tefsir-i Hazin'de beyân olduğuna nazaran: münafıklara “gelip mukâtele edin” deyen ensârdan Câbir İbn-i Abdullah -radiyallahu anh-'dir.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bin kişilik bir ordu ile Medine'den çıkıp Uhud cihetine hareket edince münafıkların reisi Abdullah bin Übey bin Selul, “Nereye gidiyoruz, nefsimizi niçin öldürelim?” dedi. Üçyüz kişilik maiyyetiyle asâkir-i İslâmîyeden ayrılıp avdet ederken Câbir -radiyallahu anh- arkalarına düşdü ve onlara “Eğer imânınız varsa gelin fi-sebîlillah mukâtele edin. Düşman karşısında Rasûlullah'ı yalnız bırakmayın ve eğer imânınız yoksa İslâmı çok göstermekle düşmanı def edin. Evinizi, malınızı düşmandan muhafaza edin” dedi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de münafıklar Medine'ye geri dötünce onlara:

– “Gelin erbâb-ı dinden olun. Fî-sebîlillah düşmanla muharebe edin ve yahud ehl-i dünyadan olun. Evlâd ve emvâlinizi müdafaa edin” buyurmuşdur.

Münafıklar da “Biz sizin başladığınız işi kıtal saymıyoruz. Eğer kıtal saysak ittiba ederiz” dediler.

Halbuki düşman, ehl-i İslâmı mahvetmek maksadı-le Medine'nin kapısına kadar gelmişlerdi. Böyle nâzik bir zamanda sabr u sebat ettikleri halde Allah Teâlâ Hazretleri müslümanlara nusretini va'd eylediğinden Uhud Gazasından daha ziyade meşru bir gaze olabilir mi idi?

İşte münafıkların bu sözleri bâtil olup gazanın lüzumunu bildikleri halde ehl-i imâna fütür vermek ve kuvve-i maneviyelerini kırmak için bu sözü söylemişlerdir. Buna binaen, Allah Teâlâ Hazretleri münafıkların asâkir-i İslâmiyye içinden seçilip dönüvermeleriyle küfürlerini meydana koymuş olduklarından onların hallerinin küfre îmandan daha yakın olduğunu beyân buyurmuşdur.

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ
فَادْرُؤْا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

168 - “O kimseler ki onlar imâm izhâr ve küfrü kalblerinde gizlediler ve harbe gitmediler, oturdular. Onlar şehîd olan kardeşleri için eğer bizimle beraber otursalar da harbe gitmeselerdi katl olunmazlardı, dediler. Habibim! Sen onlara cevabında de ki eğer sözünüz doğru ise nefsinizden ölümü def edin.”

Yani münafıklar harbden firarla iktifa etmediler. Bir takım bâtil îtikadlarını izhâr ettiler ve harbde şehîd olan kardeşleri hakkında veyahud katl olunan münafıklar hakkında “Eğer bizim sözümüzü dinleseler ve harbe gitmeseler ve bizim gibi otursalardı katl olunmazlardı. Lâkin söz dinlemediler gittiler katl olundular” demekle kardeşlerinin katlini harbe gitmelerine isnâd ettiler.

Münafıkların sözlerine verilen cevâbın hulâsası, “Sizin katl olunmamanız, katlinizin mukadder olunmadığındandır, yoksa sizin kaçıp kurtulmanızdan değildir. Eğer katliniz mukadder olsaydı sizin kaçmanız fâide vermezdi. Eğer firarınız mukadder olan şeye mâni olursa sizin için mukadder olan ölümden kaçın ve nefsinizi ölümden kurtarın” demektir.

Binaenaleyh her şahsın mukadder olan vakt-i muayyende hangi sebep ile olursa olsun ölümü muhakkaktır.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحيَاءٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ
فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ
أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

169 -170 - “Fî-sebîlillah îlâ-yı kelimetullah uğ-
runda fedâ-yı can ederek katlolunanları sen ölüler-

dir zannetme. Belki onlar Allah'ın fazlından verdiği nimetlerle telezzüz ederler, ferahlanırlar ve Rable-ri indinde dirilerdir. Ve Allah'ın verdiği rızıklarla merzûklardır. Ve onlar kendilerine lâhık olmayan ve arkalarında kalan ihvanlarının hallerine me'mûl olurlar ve derler ki onlar üzerine korku ve hüzn yoktur.”

Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile şehîdlerin bazıı bazısına “ihvanımızdan bir çok kimseleri saff-ı kıtalde terkettik. İnşaallah onlar da bizim gibi şehîd olurlar ve bizim nail olduğumuz şu nimetlere onlar da nail olurlar” diye temennî ederler.

Havf: Bir musîbet isabetinden endişe edip korkmaktır.

Hüzün: Mevcud olan nimetin fevt olmasına eseflenmektir.

Hak Teâla Hazretleri şehîdlerin üzerine korku ve hüzn olmadığını beyân buyurmuştur ki şehîdlerin âhîretde sevilmecek bir musîbete tesadüf etmek korkusu olmadığı gibi dünyadaki mevcud nimetlerin de fevtinden mahzun olmazlar.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ
أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

171 - “Şehîdler Allah’dan nazil olan nimetle beşâret talep ederler. Ve Allah Teâlâ mü’minlerin ecrini zaîf etmez.”

Yâni: şehîdler arkada kalan ihvanlarının mertebeleri şehâdeti ihraz etmeleriyle mübeşşer olmalarını istedikleri gibi taraf-ı ilâhîden kendilerine nazil olacak nîmet ve fazl ve ihsanla dahi beşâret isterler.

Tefsir-i Hâzin’de beyân olunduğu vechile evvelki âyetde şühedânın istibşârı ihvanları hakkında olup bu âyetdeki istibşâr da kendi haklarındadır.

İnsanın kendi halinden evvel ihvanının hallerine mesrûr olmak evlâ olduğuna işaret için bu iki âyet-i celifede ihvanın haliyle istibşâr takdim olunmuştur.

Şehîdlerin ruhları hakkında denildi ki:

Her ne kadar onların ruhları illiyyînde ise de her Cuma devamlı olarak kabirlerini ziyaret ederler.³⁸ Bunun için Cuma gecesi ve Cuma günü kabirleri ziyaret müstehabdır. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

“Bir kimse dünyada iken tanıdığı bir mü’min kardeşinin kabrini ziyaret eder de ona selâm verirse o da ona mukabelede bulunur” buyurmuşlardır.

Cineyd Bağdâdî -kuddise sirruh-:

38. Yani kendi ruhları kendilerini kabirlerinde ziyâret eder.

“Hayatı nefesine bağı olanın ruhu gitmesiyle hayatı gider. Fakat hayatı Rabbi'ne bağı kimse ise o tâbîî hayattan aslı hayata intikal eder. Hayat-ı hakiki de budur. Seyf-i şeriatle katl olunan nasıl hayy olur³⁹ ve Allah katında rızıklanırlarsa sıdk u hakikat kılıncıyla nefisini öldürenlerin nasıl bir hayata kavuşacaklarını tasavvur etmek gerekir.

Kâşânî der ki:

Allah yolunda öldürülenler iki sınıftır. Birincisi: Cihad-ı asgar (küçük cihâd) da öldürülen ki canını Allah'ın rızasını kazanmak uğrunda feda eder.

İkincisi: Cihad-ı ekber (büyük cihad) da öldürülen ki nefisini kırar, onu muhabbetullah kılıncıyla tepeler ve hevayı terkeder. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bazı gazvelerden dönerken:

– “*Cihâd-ı asgardan cihâd-ı ekbere dönüyoruz*” buyurmuşlardır.

Her iki cihâdda da maktul düşenler Rabpleri katında ölü değil, diridirler, hem de hayat-ı hakiki ile!

Mü'minler ölmezler, bir yerden bir yere intikal ederler.

Muhyiddin İbn-i Arabî hazretlerinin vasiyetinden:

39. Yani şehîdler ki onlar ölü değil diridirler.

“Hayatında Rabbini devamlı olarak zikreden ve ancak öldükten sonra bu zikrinden kesilen kimse ölse bile diridir. Daha hayırlı bir hayata intikâl etmiştir.

Allah yolunda öldürülen bir kimseden daha üstün bir hayat içindedir. Bir şartla ki, eğer Allah yolunda öldürülen kimse zâkirlerden ise bu takdirde o evvelkinden üstün durumdadır.

Zâkir ölse bile diridir, Allah’ı zikretmeyen ise dünyada dirilerden bile addolunsa hakikatte ölüdür, hayatı hayvanî bir hayattan ibarettir.

Bütün âlem zikir hayatiyle diridir. Zira zikir edenle zikir etmeyenin durumları ölü ve dirinin durumları gibidir.

Yine rivayette: “Zâkir diridir” buyurulmuştur.

Bir hadîs-i şerifte de:

“Her şeyin bir cilâsı vardır. Kalblerin cilâsı da zikrullahdır. Kulu Allah’ın azabından kurtaran şeyler arasında hiç bir şey zikrullah ile mukayese edilemez. Hatta Allah yolunda cihâd edip de ölünceye kadar kılınç kullansan bile.”⁴⁰ buyurulmuştur.

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ
الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾

40. el-Camiü's-Sağîr'den Kenzü'l-irfan.

172 - "Ecri zayi olmayan mü'minler şol kimseler ki onlar kendilerine yara ve sair musibet isabet ettik-den sonra Cenâb-ı Allah'a ve Rasûlüne itaat ederek davetlerine icabet ettiler ve onlar Rasûlullah ile beraber muharebeye çıkmakla fedâ-yı cana müheyya olarak ihsan erbabı olup muhalefetten ittika ettiler. Onlar için büyük ecir vardır."

İsticâbe: Emre itaattir.

İhsan: Cemî evâmire imtisal ve nevâhîden ictînâb etmektir.

Bu ayetin sebab-i nüzülü:

Fahr-i Râzî, Kadı, Hâzin ve Nimetullah tefsirlerine nazaran: Ebû Süfyan mâiyyetiyle Uhud'dan dönüp Ravha mahalline varınca nedamet ederek "Biz Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- 'e galebe etdik. Bir çoklarını öldürdük. Dönelim hepsini kılıncıdan geçirelim" demişti. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bunu haber alınca düşmana karşı bir kuvvet göstermek üzere ashabına: "Benimle beraber dünkü muharebede bulunanlar çıksın" buyurdu. Altıyüz otuz kişi çıktı. Onların içinde yaralananlar da vardı. Hatta bazılarının yürümeye takati olmayıp birbirine dayanarak gidenler de olduğu mervîdir. İşte teslimiyet. İbret alınız...

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ
فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ

الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَأَنْقَلَبُوا بِنِعْمَةِ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ
يَمَسُّهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ
عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾

173-174 – “Mü’minler o kimselerdir ki nâs onlara: “Muhakkak nâs sizin için ictimâ ettiler, onlardan korkun, dediklerinde onların sözleri ancak mü’minlerin imanlarını ziyâde etti ve dediler ki, “Allah Teâlâ bize kâfidir. Ve Allah Teâlâ ne güzel ve kildir.” Harp mevkiinden Cenâb-ı Allah’ın nimet ve ihسانیyle döndüler. Onlara aslâ kötülük dokunmadı ve onlar rızây-ı ilâhiye ittibâ etdiler. Allah’ın lutfuna güvendiler. Zira Allah Teâlâ kullarına büyük ihsan sahibidir.”

Fahr-i Râzî ve **Kâdî**’nin beyânlarına nazaran âyet-i celîlenin sebab-î nüzulü:

Ebû Süfyan Uhud vakasından avdet ederken Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e “Yâ Muhammed!.. İster isen harb gelecek sene Bedir zamanı olsun” dedi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de “İnşaaallah” buyurdu. Fakat gelecek sene vakti gelince Ebû Süfyan askeriyile Mekke’den çıktı. Merrü’z-Zahran mevkiine gelince Allah Teâlâ kalbine korku verdi. Ebû Süfyan tereddüde başladı. Mekke’ye dönmek istiyor ise de kavm-i Arabdan arlanıyordu. O sırada Nuaym Eşca’ye tesadüf etti. Ebû

Süfyan fikrini anlattı. Bu sene kıtlıktır. Bize ucuzluk senesi olmalı ki develerimiz ot yemeli biz südünü içmeliyiz. Bunlar mümkün olmadığından dönmek isteriz. Fakat Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- harb mevkiine gelir, boş bulursa cesareti artar dedi. Ve "Ey Nuaym! Eğer sen Medine'de bizim külliyetli asker ve mühimmatla geldiğimizi müslümanlara anlatır, kalblerine korku verir isen sana on deve veririm" diyerek Nuaym'ı Medine'ye gönderdi. Kendi de askeriyle beraber eli boş Mekke'ye döndü. Ehl-i Mekke bunu görünce alay ederek tahkir ettiler. Nuaym ise Medine'ye geldi. Bir çok yalanlar neşretti. Müşriklerin kuvvetinden Ehl-i İslâm'ın zafından ve harbe gidilirse bir tane kalmayıp kamilen kılıncıdan geçirileceğinden bahsetti. Bu söz fena tesir bıraktı.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- de bunu işittince;

"Ben yalnız giderim vadimden dönmem" buyurdu.

Ve harbe hazırlandı.

Ashâbdan yetmiş kişi ile Medine'den çıktılar ve Bedr-i Sağır denilen mahalle geldiler. Fakat düşmandan bir kimse görmediler. Bedr-i Sağır'de Arablarda âdet üzere sekiz gün panayıra tesadüf ettiler. Yanlarında bulunan hurma ve sâireyi satarak bir çok menfaat temin etdiler mukabilinde üzüm ve sahtiyan gibi şeyler aldılar. Sâlimen ve gânimen Medine'ye avdet ettiler.

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ
وَخَافُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ
يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ
اللَّهُ الْأَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِزْبًا فِي الْأَخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾

175 -176 - “Ey mü'minler! Şu size korku veren ancak şeytandır. Sizi evliyâsıyla korkutuyor. Şu halde sizi korkutan şeytân olunca siz onlardan korkmayın. Eğer mü'min iseniz benden korkun.”

Ey Rasûl-i Ekrem! Küfre sa'y ve sür'at eden kâfirlerin zararları seni mahzun etmesin. Zira onlar küfrü irtikâbla Allah Teâlâ'ya hiç bir zarar edemezler. Çünkü küfürlerinin zararı kendilerine âiddir.

Allah Teâlâ onlar için âhirette bir nasib kılmamak murad eder. Halbuki onlar için âhirette büyük azâb vardır.”

Tefsîr-i Taberî'de beyân olunduğu vechile bu âyet-i celîlede şeytan ile murad Nuaym bin Mes'ud'dur ki şeytanın yolunu tuttuğundan şeytan denilmiştir.

Hulâsa: Ehl-i îman arasına düşmanın kuvvetinden bahisle müslümanları korkutmak için yalanlar neşreden-

lerin insan sûretinde şeytan sıfatında olduğu beyânı buyurduğu cihette bu gibi insan sûretinde şeytanlar da her vakit bulunacağından müslümanların aldanmamaları lâzım olup şeytanın dostlarından korkmayarak ancak Vâcib Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinden korkmak icâb ettiği bu âyet-i celîlenin meâl-i münîfinden anlaşılmaktadır.

İkinci âyet-i celîle mealine nazaran:

Habîbim! Küfre sür'at ve irtikab edenlerin zararından mahfuzsun. Binaenaleyh onların size zarar kasd, etmelerinden mahzun olma.

Vâcib Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bu âyet-i celîle ile Rasûlü'nü ve mü'minleri tesellî buyurmuştur.

Çünkü dîn-i İslâm'ı ortadan kaldırmak maksadıyla asker cem etmek faide vermeyip şerfati ibtâl etmek isteyenlerin akıbet kendileri mahv u muzmahil olacaklarını beyân etmek ehl-i İslâm'ı tesliyeden başka bir şey değildir.

Bu âyet-i celîlenin hükmü ise ilâ yevmi'l-kıyam bakîdir.

Fahr-i Râzî ve Kâdî'nin beyânları vechile bu âyet-i celîle münafıklarla ve irtidâdla küfre müsâraat eden mürtedler hakkında nazil olmuştur.

Uhud vakasından sonra münafıkların dilleri uzamıştır. Meselâ "Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- nebî

olsaydı mağlûb olmazdı. Halbuki mağlûb oldu. Bundan sonra nusrat yoktur” demekle ashâbı Rasûlullah’a teba-iyyetden uzaklaştırmaya çalışırlardı.

İşte münafıkların bu tezvîrâtından mahzun olmalarını için Cenâb-ı Hak azze ve celle bu âyet-i celîle ile Rasûlüne ve ümmetine tavsiye buyurmuşdur.

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾

177 – “Şol kimseler ki onlar îmâmî küfre değişdiler. Onlar Allah’ın dinine ve dînin sahibi olan Rasûlüne elbette hiç bir şeyle zarar edemezler. Halbuki onlar için âhirette acıklı azab vardır.”

Tefsirde beyân olunduğu vechile bu âyet-i celîle Yahudiler hakkında nazil olmuş ise de hükmü umûmidir.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمَلِّي لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ
إِنَّمَا نُمَلِّي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾
مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ
يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ

عَلَى الْعَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ
فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

178 -179 - “Habib-i zîşânım! Sen kâfirleri zannetme ki bizim onlara müsâade etmekliğimiz onların nefislerine hayırlıdır. Belki bizim onlara dünyada müsâademiz onların günahları ziyâde olsun içindir. Halbuki âhirette onlara ihanet ve hakaret edici azâb vardır. Allah Teâlâ mü'minleri üzerinde bulunduğunuz şu halde bırakacak değildir. Nihayet murdarı temizden ayıracaktır. Ve Allah Teâlâ sizi gayb üzere muttali kılar olmadı. Ve lâkin Allah Teâlâ Rasûllerinden dilediği kulunu makam-ı risâlette ihtiyar buyurur. Ve vahy ile bazı muğayyebâtı o rasûlüne bildirir. Hal böyle olunca Allah Teâlâyâ ve Rasûllerine î mân edin. Eğer siz Cenâb-ı Allah'a ve Rasûlüne iman eder ve muharremâtдан ictinâb ile rızâ-i ilâhî hilafından nefsinizi vikaye eder iseniz sizin için büyük ecir vardır.”

Yani Habibim! Sen dünyada kâfirlerin uzun ömürlü ve servet ü samanları kendi haklarında hayırlıdır zannetme. Onlar hakkında mühlet hazelandır, nimet değildir. Münafıklar; Uhud gazasında şehîd olanları söyleyerek kendilerinin de muharebeye gitmediklerinden dolayı hayatda kaldıklarından bahisle

ehl-i İslâmı Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e itibâdan teneffür etmeğe çalışıyorlardı.

Cenâb-ı Hak azze ve celle onları redd için onların hayatları haklarında hayırlı olmadığını ve dünyada münâfik ve kâfir olarak yaşamak mazarrat olduğunu beyânla sözlerini itibârdan iskat etmiştir.

Yani Uhud'da şehîd olan mü'minlerin mevtleri bunların hayatlarından daha hayırlı olduğunu beyân buyurmuştur.

Şu halde îmânı olmayan kimsenin akıbeti ebedî âzâb olacağı için onlara verilen nimetler her ne kadar zahirde nimet gibi görünüyorsa da hakikatde nimet olmayıp aynı azâb olduğuna bu âyet-i celîle delâlet eder.

Nitekim sûre-i Tevbe'de:

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ
يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ

“Ya Ekreme'r-Rusül! Onların mallarının ve çocuklarının çokluğu seni taaccübe sevk etmesin. Zira Allah Teâlâ onlara malları ve çocukları sebebiyle dünyada azab etmeyi ve ecelleri geldiğinde kâfir oldukları halde ruhlarının çıkmasını murad eder” buyrulmuştur. Bu âyet-i celîlede hitab Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ise de murad

mü'minlerin hepsinedir. Zira mü'minler için dünyada mağrur olmamak lâzım olduğu gibi başkalarının ellerinde bulunan nimetlere de teaccüb etmemek lâzımdır.

Rivayet olduğuna göre Ebû Cehil'e âid yedi kantarlık bir büyük kervan külliyyetli bir mal ile Şam'dan geldiğinde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ve ashâbı ona bakarlardı. Ekserisi aç ve elbiseleri yok denecek kadar yoksul olan ashâbının bu kadar, fakr u zaruret içinde oldukları Rasûlullah'ın gücüne gidip gönlü bununla meşgul oldukça Cenâb-ı Hak hemen:

وَلَقَدْ أَتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي

“Habîbim! Biz sana seb'al-mesânîyi verdik!” ⁴¹

Yani onların nice yedi kafilelerine bedel olarak sana Fatiha sûresini verdik. Yine sana verdiğimiz azametine bakmıyorsun da onlara verdiğimiz denî bir metâa mı bakıyorsun? buyurdu.

Cenâb-ı Hak Rasûlullah'ın temennîsinin kendi nefsi için değil ashâbı için olduğunu bildiği için

وَلَا تَحْزَنَ عَلَيْهِمْ

41. Hicr Sûresi/87

“Onlar hakkında mahzun olma!”⁴² buyurdu. Ve onların dünyevi menfaatlerini de gözetmek üzere:

وَإخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ **“Mü’minlere kanadlarını ger!”**⁴³ buyurdu.

“Çünkü onlara göstereceğin alâka ve tevazu onlar için zafer kazanmanın sevincinden daha âlâdır.”⁴⁴

Ve diğer âyet-i celîlede:

Allah Teâlâ mü’minleri münafıklardan tefrik olunmaz bir hâlde terk eder olmadı. Hatta münafık mü’minden ayrılır. Ve herkesin infak ve îmânı bilindir.

Ve Allah Teâlâ sizi gayba muttali kılar olmadı. Lâkin dilediği kulunu risâlet mansıbına ihtiyar eder. Şu halde sizin için vazife Cenâb-ı Allah’a ve Rasûlüne itaat ve îmân etmektir.⁴⁵

Cenâb-ı Hak Azze ve Celle mü’minlerle münafıkların bilinmez bir sûrette devamının muvafık olmadığı ve aralarını tefrik edeceğini ve tefrikin de Uhud Gazasında olduğu gibi bazı belâyâ ve mesâib ile olacağını beyân buyurmuştur.

42. Nahl Sûresi/127

43. Hicr/88

44. Ruhu'l-Beyân, Fatihâ Tefsiri.

45. Ali İmran: 179

Çünkü musîbetler insanlar için bir mîyârdır. İyinin kötüden ayrılması mesâible olur. Zira mesâible sabr eden ile etmeyen belâyâ mübtelâ olduğu zamanda belli olduğu cihetle işte Uhud Gazası mü'minleri münafıktan ayırmıştır.

Hâlis mü'min; bütün belâyâ göğüs gerer. Ve îmânında sebat eder. Galib olsun mağlub olsun hali teğayyür etmez.

Ama münafık ise belâyı görünce izhâr ettiği imânından döner. Nifakını meydana kor.

Ve bu sûrette mü'min ile münafık birbirinden ayrılır.

İşte Hak Teâlâ Hazretleri bu âyât-i celîlede mü'minler ile münafıkların arasını tefrik etmenin gaybi bilmek sûretiyle olmayıp alâmât-ı zâhire ve belâyâ ile olacağını beyân buyurmuştur.

İbn-i Abbas (r. anhüma) dan rivayete göre Râsûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır.

مَنْ فَدَىٰ أُسِيرًا مِنْ أَيْدِي الْعَدُوِّ فَأَنَا ذَلِكَ الْأَسِيرُ

Kim bir esiri düşman elinden kurtarır ise işte (kurtulan) o esir (benim) dir! (Yani o beni kurtarmış gibi sevâb kazanır.)⁴⁶

46. Taberani

مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَ لَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِغَزْوِ مَاتَ
عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ التَّفَاقِ

“Kim gaza ve cihâd etmeksizin (cihâd arzu edip de) kendi kendine (Keşke ben de mücâhidlerden olsaydım) demeksizin vefat ederse münafıklık (huyu)ndan bir şube üzerine ölmüş olur.”⁴⁷

47. Hadis-i şerifi Müslim, Ahmed, Ebû Dâvud ve Nesâî, Ebû Hûreyre'den rivayet etmişlerdir.

diye ilân etmek. Sergiye koyup herkese göstermek.

Teşvik ve terğîb: Şevke, gayrete getirmek ve rağbet vermek, arzu ettirmek.

Tevâfuk: Uygun gelme, muvafık olma.

Teveccüh: Doğrulmak, meyil, sevgi.

Te'yid: Kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak.

-U-

Udûl: Sapma, yoldan çıkma, geri dönme.

-V-

Vesîle-i fesad: Karışıklık, nifak sebebi.

Vesîle-i tezvîr: Yalan karıştırma, dolandırma hile ve de-sîse sebebi.

Vikaye: Kayırma, saklamak muhafaza.

Vüs'at: Genişlik, bolluk.

-Z-

Zaaf: Zayıflık, dermansızlık.

Zâhir: Meydanda olan, açık aşkâr.

Zâil olmak: Zeval bulmak, kalıcı olmamak.

Zâyi olmak: Kayıp olmak, yok olmak.

Zelle: Ayağı sürçme, kayma.

Zem: Birinin kötülüğünü söyleme, ayıplamak yerme, çekişdirmek.

Zümre-i habîse: Kötü, fenâ, kimseler, cemaat, sınıf.